

MASARYKOVA UNIVERZITA

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

Klára OTŘÍSALOVÁ

**Role chytrých telefonů a sociálních sítí v životě české
delikventní mládeže a rizikové faktory spojené s jejich
využíváním**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. MUDr. Petr Kachlík, Ph.D.

Brno 2017

Bibliografický záznam

Autor: Klára Otřísalová

Název práce: Role chytrých telefonů a sociálních sítí v životě české delikventní mládeže a rizikové faktory spojené s jejich využíváním.

Title of thesis: The role of smartphones and social networks in the life of Czech delinquent youth and risk factors of their use.

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

Vedoucí práce: doc. MUDr. Petr Kachlík, Ph.D

Počet stran: 56

Abstrakt: Cílem bakalářské práce je analyzovat, jakou roli dnes hrají chytré telefony a internetové sociální sítě v životě české delikventní mládeže, zhodnotit pozitivní a negativní dopady jejich využívání, pokusit se odhadnout míru závislosti na chytrých telefonech a identifikovat potenciální rizikové faktory, resp. rizikové formy chování spojené s jejich využíváním. Za tímto účelem bylo realizováno komparativní dotazníkové šetření s klienty Výchovného ústavu ve Višňovém a se studenty Gymnázia v Moravské Krumlově ve věku 15-19 let. Analýza odhalila, že v souhrnu zhruba 40% mladých lidí vykazuje známky závislosti na mobilním telefonu. Nicméně se neprojevily statisticky významné rozdíly v míře závislosti, resp. mezi studovanými institucemi ani v závislosti na věku a pohlaví. Faktorem, který nejvíce ovlivňuje míru závislosti na telefonu, je čas trávený na sociálních sítích, na kterých polovina mladých tráví více než dvě hodiny denně. Výzkum také odhalil, že klienti výchovného ústavu jsou více náchylní k hraní hazardních her na internetu.

Klíčová slova: chytré telefony, sociální sítě, rizikové faktory, delikvence

Abstract: The aim of the Bachelor Thesis is to analyse the role of smartphones and internet social networks in life of Czech delinquent youth, to assess positive and negative impacts of their use, to estimate the degree of addiction on smartphones, and to identify potential risk factors, respectively risk forms of behaviour connected with their use. For this purpose a comparative survey of clients of the Educational Institute in Višňové and students of the Grammar school in Moravský Krumlov in the age of 15-19 years was realized. The analysis revealed that in total about 40% of young people show signs of addiction on smartphones. The results, however, showed no statistically significant differences in the smartphone addiction between studied institutions or dependent on the age and gender. The most significant factor that affects the degree of addiction on smartphone is a time being spent on internet social networks (where about half of young people spend more than two hours per day). The survey also revealed that clients of the Educational Institute are more prone to gambling on internet.

Key words: smartphones, social networks, risk factors, delinquency

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použité literatury v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce fakultou, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze Informačního systému Masarykovy univerzity.

V Brně, dne 29.3.2017

.....
Klára Otřísalová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Doc. MUDr. Petru Kachlíkovi, Ph.D. za vstřícnost, rady a připomínky, které mi poskytoval během vypracování této práce. Děkuji také RNDr. Bohumilu Frantálovi za cenné rady a konzultace, které mi pomohly při přípravě dotazníku a vyhodnocení dat z dotazníkového šetření. Dále děkuji paní PhDr. Janě Ráblové za pomoc při realizaci dotazníkového šetření na Gymnáziu v Moravském Krumlově. Nakonec bych ráda poděkovala své rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. TEORETICKÝ RÁMEC VÝZKUMU	8
2.1 Rozvoj digitálních komunikačních technologií	
2.1.1 Aktuální trendy ve využívání digitálních technologií v Česku	8
2.1.2 Pozitivní a negativní dopady využívání technologií	9
2.1.3 Souvislost mezi používáním technologií a delikventním chováním	10
2.2 Závislost na digitálních komunikačních technologiích	11
2.2.1 Obecná definice závislosti	11
2.2.2 Různé formy a projevy závislosti na digitálních technologiích	12
2.2.3 Metody měření závislosti na digitálních technologiích	14
2.3 Potenciální nebezpečí a rizikové formy chování v kyberprostoru	17
2.3.1 Kyberšikana	17
2.3.2 Kybergrooming a kyberstalking	20
2.3.3 Sexting	22
2.3.4 Online gambling	24
3. ROLE CHYTRÝCH TELEFONŮ A SOCIÁLNÍCH SÍTÍ V ŽIVOTĚ ČESKÉ DELIKVENTNÍ MLÁDEŽE	26
3.1 Metodologie výzkumu	26
3.1.1 Výzkumný problém, výzkumné otázky a hypotézy	26
3.1.2 Charakteristika zkoumaných institucí	27
3.1.3 Výzkumný nástroj, postup a metody analýzy dat	28
3.1.4 Návržnost dotazníků a charakteristika výzkumného souboru	30
3.2 Výsledky výzkumu	31
3.2.1 Analýza reliability a unidimenzionality měřicí škály	31
3.2.2 Vlastnictví mobilního telefonu	32
3.2.3 Aktivity provozované prostřednictvím mobilního telefonu	33
3.2.4 Aktivity na sociálních sítích	36
3.2.5 Závislost na mobilním telefonu	38
3.2.6 Rizikové chování v kyberprostoru	39
3.3 Analýza pracovních hypotéz	43
3.4 Diskuze, závěry a doporučení pro praxi	44
4. ZÁVĚR	47
RESUME	49
SUMMARY	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51
PŘÍLOHY	

1. ÚVOD

Motto:

„An essential component of the emerging global culture is the ability and freedom to connect – to anyone, anytime, anywhere, for anything...” (Conners, 1997)

Rozvoj internetu, chytrých komunikačních technologií (mobilní telefony, tablety, apod.) a digitálních sociálních sítí (např. Facebook), jejich masové rozšíření a používání v posledních několika letech zásadně ovlivnily způsoby, jak se současní mladí lidé socializují, jak mezi sebou komunikují a jak tráví svůj volný čas. V tomto ohledu bývá generace dnešních mladých lidí označována jako *iGeneration* nebo také česky jako digitální či síťová generace (Brdička, 2013).

Nové technologie dnešním lidem v mnoha ohledech obohatily a usnadnily život, rozšířily jim obzory tím, že poskytly rychlý a snadný přístup k téměř neomezenému množství informací, nabídly jim možnost s pomocí osobních počítačů, notebooků, tabletů a chytrých telefonů pracovat z pohodlí domova a další výhody. Neustále se zvětšující kvantita a diverzifikace sociálních interakcí realizovaných v rámci tzv. kyberprostoru (zahrnujících nejen každodenní komunikaci, ale i internetové nakupování, práci z domova („home-office“), hraní zábavných i hazardních her na internetu, seznamování se s novými lidmi či dokonce provozování sexuálních aktivit) s sebou ovšem přináší i řadu negativních souvislostí a nezamýšlených důsledků.

Nedávné studie ze zahraničí (viz např. Haug et al., 2015, Meldrum & Clark, 2015, Wolfe et al., 2016) prokázaly, že využívání zmíněných technologií dětmi či mladistvými, pokud není adekvátně kontrolováno a strukturováno dospělými (rodiči, vychovateli, atd.) může vést nejen k psychické závislosti (tzv. netholismus a nomofobie), ale je často spojeno i s asociálním chováním, rizikovým sexuálním chováním, se zneužíváním drog či s delikventním chováním.

Cílem bakalářské práce je analyzovat, jakou roli dnes hrají chytré telefony (jako nejrozšířenější typ nových komunikačních technologií) a sociální sítě v životě

české delikventní mládeže¹, zhodnotit pozitivní a negativní dopady jejich využívání, pokusit se odhadnout míru závislosti mladých na chytrých telefonech a identifikovat potenciální rizikové faktory, resp. rizikové formy chování spojené s jejich využíváním. Za tímto účelem bylo realizováno komparativní dotazníkové šetření zaměřené na klienty Výchovného ústavu ve Višňovém a studenty Gymnázia v Moravské Krumlově.

Bakalářská práce má teoreticko-poznávací, metodologické i aplikační cíle. Poznávací cíle jsou totožné jednak s obecnějšími teoretickými problémy popsány výše, jednak s dílčími výzkumnými otázkami formulovanými v podobě výzkumných otázek a pracovních hypotéz v rámci empirické části práce. Metodologickým cílem je provést analýzu v zahraničí nedávno provedených studií zabývajících se měřením závislosti mladých lidí na digitálních technologiích (a specificky na chytrých telefonech), posoudit metodiku měření, aplikovat vytvořené nástroje (měřicí škály) v rámci vlastního výzkumu a otestovat jejich validitu a použitelnost v českém prostředí.

Práce se kromě výsledků v podobě teoretických, deskriptivních či explorativních závěrů pokusí prezentovat i dílčí závěry aplikační. Aplikační cíl představuje potenciální využití výsledků dotazníkového šetření v podobě identifikace faktorů rizikového chování mládeže v kyberprostoru v rámci výchovné péče a osvěty ve studovaném Výchovném ústavu ve Višňovém, kde autorka práce působí jako odborná vychovatelka.

¹ V práci používám v současnosti již poněkud přežitý termín "delikventní mládež" namísto modernější etopedické terminologie. Jsem si vědoma poněkud pejorativního nádechu zmíněného termínu, nicméně snažila jsem se být konzistentní s názvem, který byl formulován při zadávání tématu práce a již nebyl měněn. Použitím možná vhodnějšího termínu (např. děti s problémy a poruchami v chování) by se navíc také neúměrně prodloužil název práce.

2. TEORETICKÝ RÁMEC VÝZKUMU

2.1 Rozvoj digitálních komunikačních technologií

2.1.1 Aktuální trendy ve využívání digitálních technologií v Česku

Český statistický úřad (ČSÚ, 2016) sleduje údaje o rozšíření vybraných informačních technologií v českých domácnostech prostřednictvím samostatného ročního statistického zjišťování, tzv. „Výběrové šetření o informačních a komunikačních technologiích v domácnostech a jejich využívání jednotlivci (VŠIT)“. Šetření je prováděno formou osobního rozhovoru s využitím osobního počítače (*Computer Assisted Personal Interviewing – CAPI*), a to na výběrovém vzorku cca 10 tisíc jednotlivců ve věku 16 a více let v 5 tisících domácnostech. První (pilotní) výzkum proběhl již v roce 2006. Zatímco například v roce 2006 mělo osobní počítač pouze 35 % procent domácností, v roce 2010 to bylo již 60 %.

V České republice v současnosti podle Českého statistického úřadu (ČSÚ, 2016) připadá na každou domácnost 2,06 mobilních telefonů a vlastní osobní počítač mají tři domácnosti ze čtyř. Ve skupině starších 16 let jsou pouze 2 % lidí, pro něž mobilní telefon ještě není samozřejmostí. V domácnostech přitom začínají převažovat přenosné verze počítačů v podobě notebooků a tabletů (vlastní je 75 % domácností, které potvrdily vlastnictví osobního počítače). Téměř všechny domácnosti, které jsou vybaveny počítačem, jsou také připojeny na internet. Zhruba jedna třetina domácností se k internetu připojuje pomocí bezdrátového připojení (wi-fi), pětina využívá mobilního připojení, pětina domácností využívá rozvody kabelové televize a zbylé domácnosti tzv. ADSL připojení.

Díky rozvoji tzv. chytrých mobilních telefonů a jejich snadnější dostupnosti (pokles jejich cen) u nás každoročně přibývá také uživatelů internetu. Podle ČSÚ používaly v roce 2016 internet tři čtvrtiny lidí starších 16 let. V loňském roce používalo mobilní telefon k internetovému připojení 37 % dospělé populace, přičemž nejčastěji internet v mobilu používají mladí lidé mezi 16 až 24 lety. Je pravděpodobné, že tento trend bude nadále narůstat a „internet se ve spojení s mobilem brzy stane široce rozšířenou technologií používanou napříč všemi věkovými a vzdělanostními kategoriemi“ (Mana, 2016 citováno podle ČTK, 2016).

Podle průzkumu agentury TNS Aisa (2015) nazvaného „Češi v síti“ v posledních letech výrazně roste právě počet chytrých telefonů. V roce studie jej v České republice vlastnila téměř polovina Čechů (47 %), přičemž majitelé byli častěji muži (59 %). Výzkum nicméně zjistil, že jen 32 % vlastníků chytrých telefonů se jimi připojuje k internetu a jen 19 % za připojení na internet platí. Zdá se, že Češi stále považují internet v mobilu za drahý nebo jej nastálo nepotřebují. Tato čísla se nicméně do dnešního dne mohla výrazně změnit.

2.1.2 Pozitivní a negativní dopady využívání technologií

Rozvoj internetu, chytrých komunikačních technologií (mobilní telefony, tablety, apod.) a digitálních sociálních sítí, jejich masové rozšíření a používání v posledních několika letech zásadně ovlivnily způsoby, jak se současní mladí lidé socializují, jak mezi sebou komunikují a jak tráví svůj volný čas. Tyto technologie dnešním lidem v mnoha ohledech obohatily a usnadnily život, rozšířily jejich obzory tím, že poskytly rychlý a snadný přístup k téměř neomezenému množství informací, nabídly možnost s pomocí osobních počítačů, notebooků, tabletů a chytrých telefonů pracovat z pohodlí domova a mnohé další výhody. Neustále se zvětšující kvantita a diverzifikace sociálních interakcí realizovaných v rámci tzv. kyberprostoru (zahrnujících nejen každodenní komunikaci, ale i internetové nakupování, hraní her na internetu, seznamování se s novými lidmi či dokonce provozování sexuálních aktivit) s sebou ovšem přináší i řadu negativních souvislostí jak na úrovni jedinců (psychické poruchy), tak celé společnosti (sociálně-patologické chování).

Tabulka 1 sumarizuje zásadní pozitivní přínosy i negativní dopady používání digitálních technologií.

Tab. 1. Pozitivní a negativní dopady využívání digitálních technologií

POZITIVA	NEGATIVA
<ul style="list-style-type: none"> - snadný přístup k téměř neomezenému množství informací - možnosti využití v rámci vzdělání a interaktivní výuky - možnost být neustále v kontaktu s blízkými i přes prostorovou vzdálenost - možnost být stále 'produktivní' (během cestování, čekání na úřadě, apod.) - snadnější komunikace a možnost najít si nové přátele a známé sdílející stejné zájmy a hodnoty 	<ul style="list-style-type: none"> - inflace kvality informací, obtíž rozlišit objektivní a tendenční informace - snížení rozsahu slovní zásoby dětí, snižující se kapacita mozkové paměti - poruchy soustředění, poruchy spánku, jiné fyzické problémy - je obtížnější oprostít se i v době volna od pracovních povinností - obtížnější komunikace v reálném světě, snadnější přenos nevhodných vzorců chování, delikventní chování

Zdroj: vlastní zpracování na základě Brdička (2013) a Smith (2012)

2.1.3 Souvislost mezi používáním technologií a delikventním chováním

Studie Meldruma a Clarka (2015) odhalila pozitivní korelaci mezi časem, který mladí lidé tráví socializací s vrstevníky ve virtuálním prostředí, tendencí ke zneužívání návykových látek (alkohol a marihuana), asociálním a delikventním chováním. Autoři v této souvislosti upozorňují na to, že virtuální formy socializace mohou být okamžité, diskrétní a uskutečňované mimo dohled rodičů a učitelů, zvyšují tedy pravděpodobnost přenosu nevhodných vzorců a mohou vést ke snadnějšímu užívání návykových látek a s tím souvisejícím delikventním chováním (drobné krádeže, vandalismus, napadení, apod.). Tyto výsledky do určité míry podporuje i novější komparativní studie ze Spojených států a Izraele (Sela-Shayovitz, Pyrooz, & Decker, 2016), která prokázala souvislost mezi časem stráveným online, sledováním *YouTube* a sociálních sítí a tendencí k zapojení se do aktivit tzv. internetových gangů, útokům ve virtuálním prostředí a dalším „úchylkám“. Další nedávná studie ze Spojených států (Wolfe, Marcum, Higgins, & Ricketts, 2015) prokazuje, jak mohou digitální technologie a specificky mobilní telefony sloužit jako nástroj „viktimizace“ (proces, ve kterém se člověk stává obětí nějakého trestného činu) a sociálního vyloučení. Autoři prokázali, že oběti častěji

než ostatní sledovaly pornografii, věnovaly se (nebo jejich kamarádi) sextingu a byly ženského pohlaví.

Studie ze Švýcarska (Haug et al., 2015) zkoumala na vzorku více než 1500 respondentů souvislost mezi používáním chytrých telefonů a závislostí na nich a sociodemografickými a behaviorálními charakteristikami mladých lidí. Jako předpoklady pro vznik závislosti na mobilním telefonu byly odhaleny délka používání telefonu během dne, krátká doba od okamžiku probuzení, než je mobil poprvé použit a komunikace na sociálních sítích jako nejčastější aktivita provozovaná prostřednictvím telefonu. Závislost na mobilním telefonu vykazovali častěji adolescenti (15-16 let) oproti starším, osoby vykazující nižší míru fyzické aktivity (sport) a pociťující více stresu. Naproti tomu autoři nezjistili souvislost mezi závislostí na mobilním telefonu a konzumací alkoholu a tabáku.

2.2 Závislost na digitálních komunikačních technologiích

2.2.1 Obecná definice závislosti

Mezinárodní klasifikace nemocí definuje závislost následujícím způsobem:

...syndrom závislosti je skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák. Návrat k užívání látky pro období abstinence často vede k rychlejšímu znovuobjevení jiných rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje (podle Nešpor, 2011).

Většina autorů (viz např. Muhlpaehr, 2008) rozlišuje druhy či typy závislosti na „tradiční“ (ke kterým patří například drogová závislost, závislost na alkoholu, závislost na tabáku, závislost na hracích automatech či gamblerství) a na „nové“ formy závislostního chování, které se ve společnosti objevují v posledních letech (sem patří například závislost na práci (workoholismus), patologické nakupování, závislost na televizi, závislost na internetu obecně (tzv. netholismus), závislost na sledování pornografie, závislost na hraní online her na internetu či závislost na mobilním telefonu).

Co se týče látkových i nelátkových závislostí u dětí, patří Česká republika k jedněm z nejhůře hodnocených států ve světě. V České republice je jedna z nejvyšších spotřeb alkoholu na osobu, vysoké procento kuřáků tabáku, velký počet dětských patologických hráčů, dětí závislých na užívání chytrých telefonů a sociálních sítích (Nelátkové závislosti u dětí, 2015). Podle konzervativních odhadů je na komunikačních technologiích závislých, nebo má jiné vážné související problémy 1-5 % dětí, odvážnější odhady využívající méně rigorózní kritéria uvádějí až 20 % (*ibid*).

2.2.2 Různé formy a projevy závislosti na digitálních technologiích

S masivním rozšířením osobním počítačů a internetového připojení do domácností se zvýšilo i riziko vzniku závislosti dětí na počítačích, na internetu a aktivitách, které lze jejich prostřednictvím realizovat (hraní her, chatování, komunikování na sociálních sítích či jen běžné surfování). Obecná závislost na internetu je označována jako netholismus. Netholismus je definován jako „neschopnost jedince mít kontrolu nad svým užíváním internetu, jako kompulzivní nadužívání internetu a podrážděné nebo náladové chování v důsledku nemožnosti jeho užívání“ (Shapira, Goldsmith, Keck, Khosla, & McElroy, 2000, citováno podle Netolismus.cz, 2015: par. 2), které s sebou „přináší do života jedince psychologické, sociální, pracovní nebo školní komplikace“ (Beard & Wolf, 2001, citováno podle Netolismus.cz, 2015: par. 2).

Mezi dílčí formy závislosti na internetu se řadí (podle Netolismus.cz, 2015):

- Závislost na virtuální sexualitě (kompulzivní používání webových stránek pornografického zaměření),
- Závislost na virtuálních vztazích (nadměrné věnování se virtuálním vztahům na online seznamkách a sociálních sítích),
- Internetové kompulze (například hraní online her, internetové nakupování, internetové sázení, virální videa atd.)
- Přetížení informacemi (nadměrné surfování nebo nadměrné hledání v databázích).
- Závislost na počítači (nadměrné využívání počítače - zejména nadměrné hraní her).

K výše zmíněným formám závislosti lze přiřadit také závislost na chytrých mobilních telefonech, které jsou v současnosti technologií, která umožňuje nejjednodušší a v podstatě prostorově a časově neomezené připojení na internet. Ve spojitosti se závislostí na mobilním telefonu se používá termín „nomofobie“ (ze zkráceného spojení anglických slov „no mobile phobia“), při které jedinec trpí strachem ze ztráty kontaktu prostřednictvím mobilního telefonu, tj. např. z nedostatečného pokrytí mobilního signálu v některých oblastech, ztráty připojení k internetu, vybití baterie a vypnutí telefonu, zapomenutí telefonu doma, apod. (Kubelová & Malířská, 2009). K příznakům nomofobie patří pocit nervozity, pokud člověk nemá telefon u sebe, neustálé kontrolování telefonu, zda nepřišla nová textová zpráva (případně se neobjevila nová informace na Messengeru nebo Facebooku), nutkání okamžitě reagovat na došlé zprávy, atd. Podle nedávné analýzy, kterou citoval list *The Washington Post* (podle ČTK, 2014), průměrný uživatel mobilu zkontroluje svůj telefon 150-krát v průběhu dne, to znamená méně než každých deset minut.

Podle nepříliš staré americké studie (Smith, 2012) dvě třetiny (67 %) vlastníků mobilních telefonů kontroluje občas, zda nemají nový vzkaz nebo nepřijatý hovor, aniž by zaznamenali zvonění, přičemž 18 % to dělají často. Téměř polovina lidí má mobil na dosah, i když spí, protože nechtějí zmeškat žádný hovor či zprávu. Téměř třetina (29 %) lidí, kteří vlastní mobilní telefon, jej vnímají jako něco, bez čeho si neumějí svůj život vůbec představit. Rosen (2012) v této souvislosti mluví o mobilních telefonech a dalších bezdrátových mobilních zařízeních (tablety, apod.) jako o „zbraních masového rozptylování“ (*weapons of mass distraction*).

K dalším projevům závislosti na mobilním telefonu patří projevy tzv. kapsové halucinace, nabývající podoby jednak syndromu falešného zvonění (*phantom ring*), jednak fantomové vibrace (*phantom vibration*). Podle Rosenbergera (2015) prožívá fantomovou vibraci (tedy stav, kdy má člověk pocit, že jeho telefon v tichém režimu vibruje, ale přitom to není pravda) až 90 % studentů středních škol ve Spojených státech.

Zvláštním jevem pak může být vlastnictví mobilního telefonu pro jiné účely než pro komunikaci - například jako znak příslušnosti k sociální skupině či znak

sociálního statusu (kdy nejnovější značkový mobilní telefon nebo tablet představují pro člověka symbol jeho sociální příslušnosti, úspěchu, potřeby či žádoucnosti (Kubelová & Malířská, 2009).

V důsledku nadměrného či nevhodného používání digitálních technologií se mohou rozvinout ale i vážnější psychické poruchy. Konkrétně jde o narcistickou poruchu osobnosti a obsedantně kompulzivní poruchu. Typickým projevem narcistické poruchy osobnosti (*narcissistic personality disorder*) je zvýšená míra egocentrismu, zahrnující pocit, že člověk je lepší než ostatní, hledání lidí či získání věcí, což mu může pomoci vypadat lépe ve společnosti (Brdička, 2013). Toto se projevuje například předváděním okázalých fotografií (z exotické dovolené, z luxusní restaurace, „selfie“ fotografie se známými osobnostmi, apod.) na sociálních sítích, sbírání co největšího množství „lajků“ a „přátel“, apod.

Obsedantně kompulzivní porucha (*obsessive-compulsive disorder*) se projevuje chronickými úzkostnými stavy vyvolávajícími nutnou potřebu vykonat určitý soubor činností (Brdička, 2013). V tento stav může vyústit třeba i neustálé kontrolování mobilního telefonu či pocit falešného zvonění (vibrace), které nutí se na telefon podívat. V rozvinutém stadiu skutečné nemoci pak člověk může zažívat skutečnou psychickou muka, nemá-li svůj mobilní telefon u sebe, případně pokud jej musí na určitou dobu jen vypnout.

2.2.3 Metody měření závislosti na komunikačních technologiích

Zhruba od poloviny devadesátých let 20. století se realizují projekty a výzkumy, které mají za cíl vytvořit a testovat metody a nástroje pro diagnostikování závislosti na internetu a na digitálních technologiích, které přístup na internet umožňují. Přehledová studie z roku 2014 (Laconi, Rodgers, & Chabrol, 2014, citováno podle Šubrt, 2016: 24) uvádí, že jenom škál, které měří závislost na internetu (případně nadměrné či problematické používání internetu), bylo v době vzniku této studie více než 40 a objevují se další. Kromě škál měřících závislost na internetu všeobecně, byly vytvořeny i škály, které se zaměřují na specifické formy internetové závislosti, např. závislost na sociálních sítích nebo závislost na online hraní her. Kromě toho vznikly i specifické škály měřící závislosti na (chytrých) mobilních telefonech.

Cílem této práce není poskytnout ucelený obraz o metodice a technikách měření závislosti na digitálních technologiích, proto zde zmíníme pouze vybrané měřicí škály pro měření závislosti na internetu a závislosti na chytrých telefonech z poslední doby. Mnohé starší měřicí škály obsahují položky (otázky či výroky), které jsou z hlediska dnešního používání digitálních komunikačních technologií již zastaralé a tedy nepoužitelné.

Chenova škála závislosti na internetu

Škála závislosti na internetu vyvinutá v roce 2003 Dr. Sue-Huei Chenem a jeho spolupracovníky z Národní Taiwanské univerzity v Taipei (tzv. *The Chen Internet Addiction Scale (CIAS)*) měla za cíl zhodnotit míru závislosti na internetu všeobecně. Jedná se o dotazník o 26 položkách, kde se každá položka skóruje na 4-bodové škále (viz např. Pavlovská, 2012). Jednotlivé škály tvoří pět základních dimenzí, které pokrývají syndrom kompulzivního konání, narušenou kontrolu nad vlastním chováním, abstinenční příznaky, míru tolerance, problémy v interpersonálních vztazích a zdravotní problémy. Otázky v dotazníku se přitom vztahují k posledním šesti měsícům. Tato měřicí škála vykazovala v originální verzi dobrou validitu i reliabilitu, nicméně česká verze nebyla doposud standardizována (podle Pavlovská, 2012), proto nelze posoudit její reliabilitu. Škálu je možné použít ke screeningovému šetření i jako diagnostický nástroj.

Škála nadměrného používání Internetu

Škála nadměrného používání internetu (Excessive Internet Use Scale) je velice krátká škála pouze s pěti položkami/výroky reprezentujícími aspekty významnosti, abstinenčních příznaků, tolerance, konfliktu a relapsu: (1) „Nejedl jsem nebo nespál kvůli internetu“, (2) „Cítil jsem se nepříjemně, když jsem nemohl být na Internetu“, (3) „Přistihl jsem se, že surfuji na internetu, i když mě to moc nebaví“, (4) „Zanedbával jsem rodinu, přátele, školu, práci nebo koníčky kvůli času strávenému na internetu“ a (5) „Snažil jsem se omezit čas, který trávím na internetu, ale neúspěšně“ (podle Šubrt, 2016: 27). Míra souhlasu s výroky je měřena na 4-stupňové Likertově škále, s ohledem na to, jak často se zmíněné situace staly během posledního roku. Vyhodnocení se provádí vypočítáním průměrného skóru ze všech položek.

Tato škála byla součástí dotazníkového šetření v rámci programu *EU Kids Online*, které proběhlo v 25 různých státech Evropy a účastnilo se ho v souhrnu více než 18 tisíc dětí ve věku 11-16 let (viz Škařupová, Ólafsson, & Blinka, 2015). Autoři výzkumu zjistili, že pokud je dítěti naměřena celková hodnota závislosti 2,6 či více, tak existuje dvakrát tak velká pravděpodobnost, že bude mít problémy s chováním, ve škole, bude náchylné k rizikovému chování a útokům v kyberprostoru a bude mít různé psychické potíže jako depresivní a úzkostné stavy (Škařupová et al., 2015).

Škála nadměrného používání chytrého telefonu

Škála nadměrného používání chytrého telefonu (*Excessive Smartphone Use Scale*) pochází od stejných autorů jako výše uvedená škála nadměrného používání telefonu (Škařupová, Ólafsson, & Blinka, 2016). Škála má šest položek, které jsou hodnoceny na čtyřstupňové škále (od nikdy či téměř nikdy po velmi často). Autoři použili stejných pět kritérií jako ve škále nadměrného používání internetu a navíc přidali položku, která má měřit neustálou přítomnost zařízení v jedincově životě, tedy jeho kompulzivní používání (podle Šubrt, 2016).

Škála závislosti na chytrém telefonu pro adolescenty

Škála závislosti na chytrém telefonu (*The Smartphone Addiction Scale: Short Version SAS-SV*) byla vytvořena Kwonem a kolektivem (2013b) speciálně pro výzkum mladých lidí. Základem pro tuto škálu byla původní Škála závislosti na chytrém telefonu (Kwon et al., 2013a), která sestávala z 6 faktorů (narušení denního života, pozitivní očekávání, odstoupení, vztah orientovaný na kybersprostor, nadužívání a tolerance) a 33 položek (výroků). Krátká verze škály (pro adolescenty) potom obsahuje pouze 10 výroků, míra souhlasu, se kterými se měří na 6-stupňové stupnici (od 1 = silně nesouhlasím až po 6 = silně souhlasím). Hodnota celkového indexu závislosti se tak hypoteticky pohybuje v rozmezí 10 až 60. Jako hraniční hodnoty indikující závislost byly autory doporučeny hodnoty 31 pro muže a hodnota 33 pro ženy. Tato škála byla zvolena pro použití v rámci našeho výzkumu. Kompletní znění výroků v češtině je uvedeno v tabulce 2.

2.3 Potenciální nebezpečí a rizikové formy chování v kyberprostoru

2.3.1. Kyberšikana

Definice termínu kyberšikana vychází z existujících definic tzv. tradiční šikany. Ta je pojímána jako „agresivní, úmyslné, opakované jednání či chování prováděné vůči jednotlivci či skupině, který/á se nemůže snadno bránit“ (Olweus, 1993 citováno podle Kopecký, Szotkowski & Krejčí, 2015: 11).

Pod pojem kyberšikana - tedy šikana realizovaná v tzv. kyberprostoru, který představuje „jakýkoli deterritorializovaný, symbolický prostor mediované komunikace“ (Macek, 2005: 1) označujeme nebezpečné komunikační jevy uskutečňované prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (např. pomocí mobilních telefonů nebo služeb v rámci internetu jako email, chat, diskuze, ICQ, Skype, blogy, sociální sítě nebo jiné webové stránky), které mají za následek ublížení nebo jiné poškození oběti. Toto ublížení či poškození může být jak záměrem útočníka, tak důsledkem např. nevhodného vtipu, nedorozumění mezi obětí a útočníkem, nedomyšlením důsledků jednání ze strany útočníka atd. Oběť je poškozována opakovaně, ať už původním útočníkem či osobami, které se do kyberšikany zapojí později. Kyberšikana je druhem psychické šikany (podle Prais, 2016).

Kyberšikana (nebo také kybernetická šikana, počítačová šikana či anglicky „cyberbullying“) je druh šikany, který používá elektronické prostředky, kterými jsou například mobilní telefony, e-maily, pagery, internet, blogy a podobně. Řada jejích projevů může spadat do oblasti kriminálních činů. Její nejobvyklejší projevy představuje zasílání obtěžujících, urážejících či útočných emailů a SMS, vytváření stránek a blogů dehonestujících ostatní, popřípadě může kyberšikana sloužit k posilování klasických forem šikany, nejčastěji prostřednictvím nahrání scény na mobilní telefon a jejího následného rozeslání známým dotyčného, popřípadě prostřednictvím vystavení na internetu (podle Prais, 2016).

Konkrétnější vymezení kyberšikany uvádějí Hinduja a Patchin (2008, podle Kopecký & Szotkowski, 2015: 9-10), kteří kyberšikanu definují jako „záměrnou, opakovanou a zraňující činnost využívající počítač, mobilní telefon a jiné elektronické přístroje“. Autoři Dehue, Bolman, Völlink a Pouwelse (podle Kopecký & Szotkowski, 2015: 10) kyberšikanu popisují jako „trýznění, hrozby, ponižování,

ztrapňování nebo jiné útoky mezi mladistvými za pomoci internetu, interaktivních a digitálních technologií nebo mobilních telefonů“.

Na rozdíl od „běžné“ šikany je kyberšikanu obtížné předvídat dopředu. Obětí kyberšikany se člověk může stát v podstatě v jakémkoliv okamžiku, kdy je připojen na internet nebo mobilní síť, přičemž útočník může zaútočit i z prostorově vzdáleného a neznámého místa, například ze svého vlastního domova.

Kyberšikana se může projevovat různými způsoby, například verbálním ponižováním, nadávkami a urážkami, zastrašováním či vyhrožováním, vydíráním, neustálým pronásledováním a obtěžováním oběti. Na rozdíl od běžné psychické šikany, která má většinou stejné formy, se útoky kyberšikany odehrávají ve virtuálním prostředí (kyberprostoru). Další rozdíl je v tom, že zatímco klasická šikana označuje fyzické i psychické týrání, ponižování, zastrašování či omezování jedince, tak za kyberšikanu se považuje jen psychické omezování (Růžička, 2013).

Podle Macháčkové et al. (2012) lze za útoky kyberšikany považovat jen ty projevy, které:

- jsou agresivní a záměrně ubližují (ať už uskutečňované individuálně nebo skupinou),
- jsou opakované,
- staví oběť do situace, v níž se online útokům nedokáže bránit (je tedy přítomna mocenská nerovnováha),
- odehrávají se prostřednictvím internetu či mobilních telefonů,
- oběť je vnímá jako zraňující

Útoky ve virtuálním prostředí mohou být dokonce intenzivnější než ty ve světě reálném, mohou mít dlouhodobější charakter, přičemž se ponižování oběti může dokonce stát masově sledovaná záležitost a „zábava“ (např. sdílení kompromitujících fotek či videí s ponižujícími komentáři na internetu či sociálních sítích). Je známá řada případů, kdy oběti kyberšikany dohnal extrémní tlak až k psychickému zhroucení a v některých případech dokonce až k sebevraždě (viz Nejznámější případy kyberšikany, 2011).

Útočník kyberšikany bývá většinou neznámý, skrytý za přezdívkou (tzv. „nickem“) nebo jiným neurčitým identifikátorem. Pro účely šikanování si útočníci také často zakládají novou emailovou adresu nebo si pořizují nové telefonní číslo, aby jejich totožnost zůstala co nejvíce utajena. Anonymita a prostorová odloučenost tak útočnickům (třeba i těm, kteří by se v reálném světě k fyzickému útoku neodhodlali) umožňuje být agresivnější, zákeřnější a krutější. Podobně jako je tomu u původců kyberšikany, tak ani u jejich obětí nerozhoduje věk, pohlaví, fyzická síla, sociální zázemí, postavení ve skupině ani úspěšnost ve společnosti. Ve virtuálním prostředí jsou výše zmíněné faktory víceméně potlačeny a nemají takový význam, jako při běžné komunikaci face-to-face. Můžeme říci, že oblíbený spolužák ve škole, který se těší přízni kamarádů, se obětí šikany stává zřídka, ovšem ve virtuálním světě internetu může být stejně zranitelný jako všichni ostatní. Nebezpečí napadení samozřejmě zvyšuje provozování rizikových forem chování na internetu (viz následující podkapitoly).

Mezi nejčastější projevy kyberšikany můžeme zařadit (podle Kopecký et al., 2015: 14-15):

- Publikování ponižujících záznamů nebo fotografií (např. v rámci webových stránek, MMS zpráv).
- Ponižování a pomlouvání (v rámci sociálních sítí, blogů nebo jiných webových stránek).
- Krádež identity (zneužití cizí identity ke kyberšikaně nebo dalšímu sociálně patologickému jednání, např. zcizení elektronického účtu).
- Ztrapňování pomocí falešných profilů (např. v rámci sociálních sítí, blogů nebo jiných webových stránek).
- Provokování a napadání uživatelů v online komunikaci (především prostřednictvím veřejných chatů a diskuzí).
- Zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť (např. v rámci sociálních sítí, blogů nebo jiných webových stránek, pomocí SMS zpráv apod.).
- Vyloučení z virtuální komunity (např. ze skupiny přátel v rámci sociální sítě).
- Obtěžování (např. opakovaným prozváněním, voláním nebo psáním zpráv).

- Kyberšikana spojená s online hrami (např. krádeže virtuálních postav či předmětů s následným vydíráním, vyhrožováním).
- Tzv. happy slapping (fyzický útok spojený s vytvořením záznamu, který je umístěn do prostředí internetu a dále sdílen).
- Tzv. kyberstalking (forma na pomezí stalkingu a kyberšikany, ve které dochází k dlouhodobému obtěžování oběti v kyberprostoru).
- Projevy tradiční psychické šikany posílené využitím informačních a komunikačních technologií, např. dehonestování (ponižování, nadávání, urážení), vyhrožování a zastrahování, vydírání, očerňování (pomlouvání) a další.

Kolem kyberšikany stále přetrvává řada mýtů, které vycházejí z nejednotného přístupu k samotnému vymezení termínu kyberšikana, rozdílné metodice výzkumu v této oblasti, velmi nevyrovnaným výsledkům prevalence kyberšikany v různých státech, ale také častým zveličováním dopadů kyberšikany na oběť nejenom médií, ale také samotnými výzkumníky (viz Kopecký et al., 2015: 17-20).

2.3.2 Kybergrooming a kyberstalking

Původ pojmenování „kybergrooming“ pochází z anglického slova *grooming* nebo také *allogrooming*, což ve zvířecím světě označuje proces starání se či pečování jednoho člena skupiny o tělo a vzhled druhého člena skupiny (podle Hulanová, 2012a). Toto chování slouží k udržování nebo posílení dobrých vzájemných vztahů nebo také k usmiřování. V kontextu lidské společnosti je termín *grooming* používán k označení milostného poměru, důvěry, rodičovské lásky a péče (ibid).

Podobně jako kyberšikana, probíhá i kybergrooming ve virtuálním prostředí internetu. Útočník se snaží získat důvěru oběti (nejčastěji dítěte) a postupně ji přimět, aby se s ním účastnilo různých sexuálních aktivit (zaslání vlastní erotické fotografie, vzájemné sledování sexuálního uspokojování online, apod.). Útočník často manipuluje svoji obětí a připravuje ji na setkání v reálném světě, které může vyústit v sexuální zneužití. Kybergrooming často předchází uskutečnění závažných trestných činů, jako jsou znásilnění, tvorba a distribuce dětské pornografie nebo dokonce zabití. K typickým rysům kybergroomingu patří

(podle Kopecký et al., 2015) manipulace, dostupnost oběti, budování „vztahu“, navozování sexuálních témat v komunikaci s dítětem, posuzování rizik a podvádění.

Rizikovou skupinu obětí kybergrromingu tvoří převážně následující skupiny (podle Kopecký & Krejčí, 2010):

- adolescenti a teenageři (zajímá je lidská sexualita, jsou ochotni o ní hovořit)
- děti s nízkou sebeúctou nebo nedostatkem sebedůvěry (které lze snadněji citově či fyzicky izolovat)
- děti s emocionálními problémy, oběti v nouzi (často hledají náhradu za své rodiče a potřebují pomocnou ruku)
- děti naivní a přehnaně důvěřivé (jsou ochotnější zapojit se do online konverzace s neznámými lidmi, obtížněji rozpoznávají rizikovou komunikaci)

Útočník se snaží obětem sugerovat, že právě potkali někoho speciálního, někoho, kdo rozumí jejich problémům a má o ně skutečný zájem. Většinou se snaží vzbudit dojem, že je stejně starý nebo jen o něco starší než oběť, ačkoliv ve většině případů existuje mezi útočníkem a obětí výraznější věkový rozdíl.

Proces manipulace oběti internetu obvykle prochází několika stádii či etapami, které různí autoři nazývají různými termíny. Podle O'Connell (2003) jsou typické fáze kybergrromingu (i) výběr a kontaktování oběti, (ii) budování přátelství, (iii) formování vztahu, (iv) posouzení rizik, (v) fáze exkluzivity, (vi) sexuální fáze a (vii) fáze samotného útoku. Kopecký (2014) rozděluje jednotlivé etapy útoku kybergrromingu na fázi přípravnou (příprava na kontakt s obětí), fázi kontaktování oběti (zahrnující formování přátelství a formování vztahu či sexuální fázi), fázi přípravy na útok (zlomové formy manipulace oběti) a fázi samotného útoku.

Typickým prostředím realizace kybergrromingu jsou internetové sociální sítě (*Facebook, Twitter, We Heart It, Snapchat, Badoo*, atd.), různé seznamovací portály (*Rande, Seznamka*, apod.), chatovací místnosti - tedy místa na internetu, která jsou obvykle mladými lidmi a dětmi vyhledávána s cílem získat nové známé a

přátele. Obětí kybergrromingu se obvykle stávají děti, které mají neuspokojivé vztahy v rámci školního kolektivu, nemají blízkého kamaráda(y) v místě svého bydliště, případně pochází z nefunkčních rodin.

Kyberstalking představuje druh stalkingu, kdy "pronásledovatel" využívá informační a komunikační technologie ke sledování, obtěžování, zastrašování či vydírání oběti. Podle Bocije (2004) představuje kyberstalking komplex chování, při kterém jedinec, skupina nebo organizace používá informace a komunikační technologie k obtěžování jiného jedince, skupiny nebo organizace. Kyberstalking může zahrnovat vyhrožování, falešné obviňování, krádeže identity, smazání či zničení údajů nebo zařízení (nabourání se do emailových schránek, smazání webových stránek, apod.), nevědomé monitorování aktivit provozovaných na počítači či další formy agrese (Hulanová, 2012b). Kyberstalking se může z kyberprostoru snadno přesunout i do reálného života oběti. Někteří výzkumníci dokonce kyberstalking nepovažují za oddělený fenomén, ale za online formu obtěžování či za technický prostředek k páchání klasického stalkingu (viz Bartoněk, 2011).

Pro kyberstalkery je charakteristická vytrvalost a systematičnost. Často také mění svou online identitu v závislosti na typu oběti. Postavy a charaktery těchto „lovců“ poukazují skutečně na ty nejhorší typy lidí pohybující se v prostředí internetu. Přestože je jich mezi uživateli sítě menšina, může se s nimi skrytě i přímo setkat každý (Bartoněk, 2011). Digitální komunikační technologie umožňují kyberstalkerům pronásledovat v jednom čase i více obětí najednou.

2.3.3 Sexting

Sexting představuje poměrně nový, přesto rychle se rozmáhající fenomén a lze říci i „populární“ fenomén. Slovo sexting je složeninou dvou slov – sex a textování (anglicky *sex* a *texting*). Jedná se tedy o elektronické rozesílání textových zpráv, vlastních fotografií či vlastního videa se sexuálním obsahem, ke kterému dochází v prostředí virtuálních elektronických médií – zejména internetu (Szotkowski & Kopecký, 2015). Dobrovolné zasílání a sdílení vlastních intimních materiálů (fotografií, videí) provozuje v poslední době velké množství mladistvých, ale i dospělých uživatelů internetu. Řada zahraničních výzkumníků

(podle Kopecký et al., 2015) upozornila na souvislost mezi sextingem a požadavky současné konzumní společnosti, kdy je lidská sexualita v médiích a v reklamě prezentována velmi výrazně, mladým lidem jsou prostřednictvím medií předkládány „nedostižné“ vzory fyzické krásy. Sexting běžně provozují celebrity, zpěváci, herci, sportovci, sexting je součástí televize, filmů, hudebních klipů a dalších mediálních forem. Děti se tak již od útlého věku střetávají se vzory, které sugerují, že odhalovat se a sdílet intimitu je "normální", v důsledku čehož nevnímají potom sexting jako něco rizikového a jsou ochotné tento model chování napodobovat (Kopecký et al., 2015).

Jedna z prvních obecně užívaných definic Jasona Streichmana (podle Szotkowski & Kopecký, 2015: 8), vymezuje sexting jako „akt rozesílání fotografií zachycujících nahotu mezi mobilními telefony či dalšími elektronickými médii“, např. internetem a nově je dle některých autorů sexting spojován především s mladou generací, jež pořizuje své sexuálně laděné materiály (tzv. *youth-produced sexual images*), které následně rozesílá a zveřejňuje na sociálních sítích jako MySpace, Instagram či Facebook. Lze říci, že fenomén sextingu do určité míry podporuje šíření pornografie mladistvých a dětí (což je trestným činem) a zneužití získaných materiálů se často stává prostředkem pro vydírání v rámci kybergroomingu.

Výzkumy sextingu, které probíhají na našem území přibližně od roku 2010 (Kopecký & Kožíšek, 2013), odhalily, že sexting provozuje přibližně 7-9% dětí ve věku 11 až 17 let. V praxi to znamená, že děti například umísťují své vlastní intimní fotografie či videa do uživatelských profilů na sociálních sítích nebo je např. odešlou prostřednictvím emailu svému příteli či přítelkyni. Důvody, proč mladí sexting provozují, mohou být různé. Sexting bývá vnímán jako běžná součást vztahů, umožňuje potlačit nudu, může vzniknout ale také jako produkt sociálního tlaku ve skupině vrstevníků (či nátlaku v rámci partnerského vztahu) nebo se šíření intimních materiálů stává nástrojem pomsty ex-partnerovi. V prvních fázích partnerských vztahů bývá sexting používán jako nástroj pro upoutání pozornosti partnera, flirtování a zvýšení vzrušení, v rámci navázaného vztahu je pak vnímán jako výraz lásky, intimity a vzájemné důvěry mezi partnery (podle Kopecký et al., 2015). Sexting častěji provozují partneři, kteří jsou na nějaký čas fyzicky odloučeni a komunikují spolu pouze prostřednictvím komunikačních technologií.

Základním problémem či rizikem, která jsou se sextingem spojena, je ztráta kontroly nad vlastním intimním materiálem, který je prostřednictvím mobilních telefonů či internetu šířen k dalším uživatelům, což může být předstupněm kyberšikany, kybergroomingu či kyberstalkingu.

2.3.4 Online gambling

Gambling (gamblerství, česky také patologické hráčství) zahrnuje činnosti, kdy se hraje či sází o peníze, přičemž výsledek této hry převážně méně závisí na štěstí a náhodě (podle Stop závislosti, 2012). Pravděpodobnost výhry je ovlivněna formou jednotlivých hazardních her a sázek, při opakované hře je však tato činnost zisková pro provozovatele, nikoliv pro hráče (ibid). Termín „online gambling“, nebo také internetový gambling, je potom obecným termínem pro hraní hazardních her s použitím internetu.

Server Wikipedia (2017) uvádí jako nejčastěji provozované druhy internetového gamblingu následující aktivity:

- Poker (klasická karetní hra, kterou hrají hráči prostřednictvím internetu většinou proti jiným hráčům v tzv. „karetních místnostech“ nebo v rámci online turnajů)
- Kasina (existuje velké množství online kasin, která nabízí hrát různé hry podobně jako reálná kasina, např. ruletu, blackjack, pachinko, baccarat, apod.)
- Sportovní sázení (sázení na výsledky různých sportovních utkání a soutěží, včetně sázení na koňské dostihy)
- k dalším online hrám patří Bingo či různé formy Loterií, které již ovšem nejsou tak masově rozšířené.

Potenciální hráči her na internetu bývají často motivováni různými vstupními bonusy pro registraci a částkami na hraní hazardních her, přičemž reklamy se snaží zdůraznit aspekt možnosti hraní „v pohodlí domova“. V České republice je podle zákona nutné zamezit osobám mladším 18 let jakýkoliv přístup k hazardním hrám. V případě internetu je však kontrola dodržování této zákonné podmínky velmi komplikovaná, i z toho důvodu, že čeští hráči se mohou registrovat pro hraní v internetových kasinech jiných zemí. K hlavním rizikům

hraní a sázení na internetu tak patří nemožnost zabránit hraní mladším osmnácti let, možnost prohrát velmi vysoké částky během velice krátké doby a nelze zapomínat na riziko zneužití osobních dat či finančních transakcí (údajů z bankovních karet) (podle Andělová, 2012). I z toho důvodu je možné považovat internetový gambling za ještě větší riziko pro mládež než klasický gambling v reálném prostředí.

3. ROLE CHYTRÝCH TELEFONŮ A SOCIÁLNÍCH SÍTÍ V ŽIVOTĚ ČESKÉ DELIKVENTNÍ MLÁDEŽE

3.1 Metodologie výzkumu

3.1.1 Výzkumný problém, výzkumné otázky a hypotézy

Cílem výzkumu bylo zjistit, jakou roli hrají v dnešní době chytré telefony a sociální sítě v životě české mládeže a zda se v tomto ohledu významně liší delikventní mládež od tzv. normální populace (konkrétně zda se liší typ a četnost provozovaných aktivit, míra závislosti na chytrém telefonu a míra vykazování rizikového chování v kyberprostoru). Za tímto účelem bylo realizováno komparativní dotazníkové šetření zaměřené na klienty Výchovného ústavu ve Višňovém a studenty Gymnázia v Moravské Krumlově.

Strategie výzkumu a tvorba výzkumného nástroje byla vedena následujícími dílčími **výzkumnými otázkami**:

- *Jaký typ aktivit provozují mladí lidé pomocí mobilních telefonů?*
- *Jaká je četnost aktivit mladých lidí na sociálních sítích?*
- *Jak velké procento mladých je závislé na používání mobilních telefonů?*
- *Které faktory mají vliv na míru závislosti na mobilních telefonech?*
- *V jaké míře a podobě projevují mladí lidé rizikové chování v kyberprostoru?*
- *Existuje vztah mezi závislostí na mobilním telefonu a rizikovým chováním v kyberprostoru?*

Dle těchto výzkumných otázek je také strukturována kapitola 3.2 Výsledky výzkumu, kterou tvoří několik podkapitol, které se snaží o odpověď na výše položené otázky. V návaznosti na výzkumný problém a otázky jsme si stanovili následující **pracovní hypotézy**:

- *H1: Klienti Výchovného ústavu tráví používáním mobilních telefonů a aktivitami na sociálních sítích více času než studenti Gymnázia*
- *H2: Klienti Výchovného ústavu vykazují vyšší míru závislosti na mobilních telefonech než studenti Gymnázia*
- *H3: Klienti Výchovného ústavu vykazují vyšší míru rizikového chování v kyberprostoru než studenti Gymnázia*

3.1.2 Charakteristika zkoumaných institucí

Výchovný ústav Višňové²

Výchovný ústav se nachází v městyse Višňové (okres Znojmo) s 1150 obyvateli. Cílem Výchovného ústavu je zajišťování náhradní výchovné péče, výchovy a vzdělávání nezletilým osobám (zpravidla ve věku od 15 do 18 let), případně zletilým do 19 let na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření (Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna Višňové (VÚSŠŠJV, 2016).

Výchovný ústav je koedukované zařízení, ve kterém jsou umístěni jak chlapci, tak i dívky, kteří jsou zařazeni do programu resocializace a reedukace. Všem klientům je poskytována odborná péče v oblasti výchovy i vzdělávání. Organizačně je zařízení rozděleno na výchovný ústav, střední školu a školní jídelnu. Personálně jsou zaměstnanci rozděleni na pedagogické, technickohospodářské a provozní. V roce 2015 vzniklo v rámci Ústavu oddělení pro příjem dětí-cizinců bez doprovodu. Kapacita výchovného ústavu je aktuálně 48 klientů (*ibid*).

Ústav se svými aktivitami stará o klienty se syndromem ADHD a dalšími problémy, které vyplývají především z patologického prostředí. V zařízení je integrovaná střední škola s obory stavební práce, práce ve stravování a sadovnické práce. Pro klienty v zařízení je možné zařídit studium externě na ostatních civilních školách v rámci Jihomoravského kraje. Klienti, kteří mají zájem se doučit i v případě, že již přesáhli věkovou hranici dospělosti, byla jim ukončena ústavní či ochranná výchova, mohou dokončit učební obor na základě smlouvy o prodlouženém pobytu v zařízení. K pomoci klientům je využíváno plánu reedukace a resocializace se zaměřením na každého klienta, podle jeho osobních potřeb a především schopností. Tyto plány a přístup jsou rovněž klíčem k rozdělování klientů do jednotlivých učebních oborů.

² Oficiální název instituce je Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna Višňové Zámek 1. Adresa: Zámek 1, 671 38 Višňové.

Gymnázium Moravský Krumlov³

Gymnázium je krajská škola, což znamená, že studenti se sjíždějí ze širokého okolí Moravského Krumlova, od Znojma až po Ivančice a obcí mezi nimi. Škola nabízí čtyřletý studijní obor gymnázia a šestiletý obor s rozšířenou výukou cizích jazyků a informatiky, na jejichž výuku klade důraz (GMK, 2017).

Aktuálně studuje na Gymnáziu v Moravském Krumlově asi 360 studentů ve dvanácti třídách. Cílem gymnázia je připravit studenty ke studiu na vysokých školách. Přestože se jedná o školu poskytující všeobecné vzdělání, mohou se studenti více věnovat právě těm předmětům, o něž mají větší zájem – to jim umožňuje široká nabídka volitelných a nepovinných předmětů v posledních dvou ročnících studia. Výuka je přizpůsobena individuálním potřebám žáků, o čemž svědčí jejich postupy do krajských i celostátních kol olympiád a soutěží i vysoká úspěšnost absolventů v přijímacím řízení na vysokých školách, v loňském školním roce jich uspělo 98 % (*ibid*). V tomto ohledu je možno Gymnázium považovat za „elitní“ vzdělávací zařízení v rámci daného regionu.

3.1.3 Výzkumný nástroj, postup a metody analýzy dat

S ohledem na zkoumané téma a citlivost některých otázek bylo vhodnou metodou výzkumu zvoleno anonymní dotazníkové šetření. Dotazník, samotný sběr dat i jejich zaznamenávání bylo koncipováno takovým způsobem, aby z údajů nebylo možné jednoznačně identifikovat konkrétního respondenta. Ačkoliv dotazník obsahoval i otázky týkající se věku a pohlaví, při rozdávání dotazníků bylo zdůrazněno, že tyto na otázky není nutné zodpovídat. Přesto je možné mnoho získaných informací považovat za citlivé, proto bude autorka soubory s daty archivovat takovým způsobem, aby nemohla být využita k jinému účelu, než je zkoumání výzkumného problému vymezeného v této práci.

Otázky v dotazníku (viz Příloha č. 1) vycházely z výše definovaných dílčích výzkumných otázek. Jádrem dotazníku je krátká verze měřící škály „závislosti na

³ Adresa: Smetanova 168, 672 01 Moravský Krumlov

chytrém telefonu“ (*The Smartphone Addiction Scale*) vytvořená speciálně pro výzkum mladých lidí (Kwon et al., 2013b).

Jednotlivé položky škály (výroky) byly přeloženy z angličtiny do češtiny a mírně upraveny, aby odpovídaly českému hovorovému úzu (viz Tab. 2).

Tab. 2. Měřicí škála závislosti na chytrém telefonu použitá v dotazníku

Výroky / míra souhlasu s výroky	silně nesouhlasím	nesouhlasím	slabě nesouhlasím	slabě souhlasím	souhlasím	silně souhlasím
1) Kvůli používání telefonu často nestíhám dokončit naplánovanou práci.	1	2	3	4	5	6
2) Kvůli používání telefonu je pro mě těžké se soustředit ve škole, při děláni úkolů nebo při jiné práci.	1	2	3	4	5	6
3) Při hraní s telefonem mě bolívá v zápěstí nebo pociťuji jiné fyzické potíže.	1	2	3	4	5	6
4) Nevydržel bych být bez svého telefonu.	1	2	3	4	5	6
5) Cítím se netrpělivě a podrážděně, když zrovna nemám po ruce svůj telefon.	1	2	3	4	5	6
6) Myslím na svůj telefon, i když zrovna dělám jiné věci.	1	2	3	4	5	6
7) Nikdy bych se nevzdal používání telefonu, i když můj každodenní život je jím hodně ovlivněný.	1	2	3	4	5	6
8) Neustále kontrojuji telefon, abych nezmeškal konverzaci a příspěvky přátel na Facebooku.	1	2	3	4	5	6
9) Používám telefon delší dobu, než jsem měl v úmyslu, i když jsem se chtěl původně jen na něco krátce podívat.	1	2	3	4	5	6
10) Známi mi říkají, že až příliš moc používám telefon.	1	2	3	4	5	6

Zdroj: Kwon et al. (2013b); Přeloženo a upraveno autorkou

Použití této standardizované škály umožňuje jednak porovnání zjištěných výsledků s výsledky předchozích studií z jiných států (Lopez-Fernandez, 2017, Lee

et al., 2016) a také ověření validity této škály v českém prostředí. Celková hodnota indexu závislosti (suma odpovědí na jednotlivé položky škály) představuje základní závislou proměnnou pro analýzu. Většina ostatních otázek představuje nezávislé proměnné, jejichž vliv na míru závislosti, případně další souvislosti mezi nimi navzájem budou analyzovány.

Informace z dotazníků byly digitalizovány a analyzovány s pomocí statistického programu SPSS. Kromě základních deskriptivních statistik (relativní četnosti odpovědí) byly využity analýza variance (ANOVA) a korelační analýza.

3.1.4 Návratnost dotazníků a charakteristika výzkumného souboru

Primární výzkumný soubor tvořily děti, resp. mladí ve věku 15-18 let z Výchovného ústavu ve Višňovém. Srovnávací skupinu představovali studenti 4. ročníku gymnázia v Moravském Krumlově ve věku 17-19 let. V následujícím textu budou pro zjednodušení používány zkrácené názvy institucí „Výchovný ústav“ a „Gymnázium“.

Dotazníkové šetření bylo realizováno v týdnu od 5. do 9. prosince 2016. V obou skupinách bylo distribuováno celkem 25 dotazníků. V rámci Výchovného ústavu se vrátilo 21 dotazníků, z nichž byly dva následně vyřazeny pro neúplnost, resp. chybné vyplnění. V rámci Gymnázia se vrátily řádně vyplněné všechny dotazníky. Celková návratnost tak činila více než 80%. Základní charakteristika respondentů je v tabulce 3.

Tab. 3. Struktura respondentů výběrového souboru

Kategorie / Instituce	Počet respondentů (N)		
	Výchovný ústav	Gymnázium	Celkem
Muž	9	9	18
Žena	10	16	26
věk 15 – 16 let	8	0	8
věk 17 – 18 let	11	16	27
věk 19 let a více	0	9	9
Celkem	19	25	44

Zdroj: Vlastní výzkum

Výzkum ve výchovném ústavu probíhal - přestože všechny klienty autorka osobně zná a snažila se je motivovat - naprosto bez zájmu a chuti k vyplnění dotazníků ze strany klientů. I když autorka zvolila metodu drobné odměny (za každý vyplněný dotazník čokoládová tyčinka), tak dotazníků k vyhodnocení se dalo použít pouze 19 z 25 rozdaných. Také se domnívám, že ne všechny dotazníky byly vyplněny pravdivě.

Výzkum na Gymnáziu autorka realizovala se studenty vybrané třídy 4. ročníku, po domluvě a ve spolupráci s paní profesorkou PhDr. Janou Ráblovou v hodině literatury. Distribuci a sběru dotazníků předcházela telefonická a následně osobní schůzka s ředitelkou gymnázia. Všichni oslovení studenti vyplnili dotazníky beze zbytku. Z reakcí během vyplňování bylo znát, že studenti jsou rádi za vytržení z chodu běžné vyučovací hodiny.

3.2 Výsledky

3.2.1 Analýza reliability a unidimenzionality měřící škály

U použité škály k měření závislosti na chytrém telefonu, která doposud v adaptaci do češtiny nebyla standardizována, jsme provedli základní analýzu vnitřní konzistence a reliability (spolehlivosti) a také byla provedena faktorová analýza škály pro ověření její unidimenzionality.

Škála vykazovala hodnotu *Cronbachovo* $\alpha = 0,720$, což znamená uspokojivou míru konzistence a reliability (viz Řehák, 1998). Pomocí faktorové analýzy (resp. analýzy hlavních komponent) bylo zjištěno, že škála má jeden dominantní faktor (viz Tab. 4), který sám o sobě vysvětluje téměř 33% rozptylu dat, zatímco zbývající dva faktory výrazně méně (17%, resp. 13 %). Po odstranění výroků č. 2 a č. 3, které v rámci faktorové analýzy tvořily třetí faktor, se u 8-položkové škály zvýšila hodnota *Cronbachovo* α na 0,789. Tato 8-položková škála vykazuje jeden dominantní faktor, který sám vysvětluje téměř 42% rozptylu dat.

S ohledem na tyto výsledky lze konstatovat, že by bylo možná vhodnější použít namísto originální 10-ti položkové škály škálu s pouze 8 položkami (bez výroků 2 a 3), která vykazuje vyšší reliabilitu a unidimenzionalitu. Naše testování

je ovšem postaveno na velmi malém souboru respondentů, proto by bylo vhodné ověřit měřicí škálu na větším výběrovém souboru.

Tab. 4. Faktorová analýza jednotlivých položek (výroků) měřicí škály

Výrok č.	Faktor		
	1	2	3
4	0,768		
7	0,757		
5	0,756		
6	0,730		
8	0,663		
1		0,767	
9	0,486	0,588	
10	0,492	0,524	
3			0,812
2			0,673

Pozn.: Analýza hlavních komponent, nerotované řešení. Kaiser-Meyer-Olkinova míra (KMO) vhodnosti faktorové analýzy = 0,789. Tabulka obsahuje pouze hodnoty koeficientů vyšší než 0,3. Zdroj: Vlastní výzkum

3.2.2 Vlastnictví mobilního telefonu

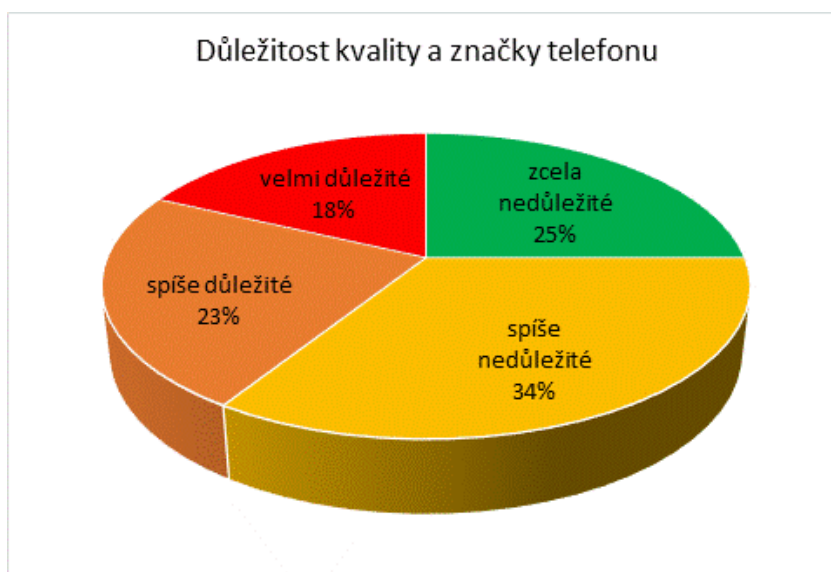
Svůj první vlastní mobilní telefon dostávají mladí lidé nejčastěji mezi 9 a 10 rokem věku (40% dotazovaných), přičemž 10 let je i průměrný věk získání vlastního telefonu. Nejnižší uváděný věk byl přitom 6 let (4 případy), naopak nejvyšší 15 let (3 případy). Tyto údaje jsou víceméně v souladu s výsledky dřívější studie zaměřené na děti navštěvující základní školu (Kubelová & Malířská, 2009).

Projevil se statisticky významný rozdíl ($\eta^2 = 0,41$; $p < 0,01$) v průměrném věku získání vlastního telefonu mezi dotazovanými z Výchovného ústavu (průměrný věk 11,2) a z Gymnázia (9,1). Tento rozdíl může reflektovat nižší sociální statut a finanční možnosti rodin, ze kterých pocházejí děti umístěné do Výchovného ústavu. Neprojevily se přitom v tomto směru významné rozdíly mezi pohlavími ani mezi věkovými kategoriemi.

Absolutní většina (93%) dětí svůj první telefon dostala, pouze tři z dotazovaných uvedli, že si mobil pořídili za své vlastní úspory (z kapesného,

brigády, apod.). Ve všech třech případech se přitom jednalo o děti z Výchovného ústavu, kteří první mobil měly v pozdějším věku (13, resp. 14 let).

Pro větší polovinu dotázaných (59%) není důležité, aby měli co nejkvalitnější značkový telefon (viz Obr. 1). Velmi důležitý je kvalitní značkový telefon spíše pro chlapce (33%) než pro dívky (8%), zejména pak mezi chlapci z gymnázia (44%). Pro chlapce tak, zdá se, více než pro ženy představuje kvalitní značkový telefon 'image' či formu vyjádření (reprezentace) vlastního statusu či stylu.

Obr. 1. Důležitost vlastnictví kvalitního značkového telefonu
Zdroj: Vlastní výzkum

3.2.3 Typ a četnost aktivit provozovaných prostřednictvím mobilního telefonu

Komunikace na sociálních sítích je nejčastější aktivitou, ke které je využíván mobilní telefon (viz Tab. 5). Často komunikuje přes sociální sítě tři čtvrtiny dotázaných, zatímco zřídka či nikdy jen desetina. Dalšími aktivitami v pořadí dle četnosti provozování telefonu jsou: poslouchání hudby, telefonování, posílání krátkých zpráv, focení a natáčení. Největší variance v odpovědích je, co se týče četnosti hraní her. Hry na telefonu hraje často pětina dotázaných, ale celá čtvrtina je nehraje naopak nikdy.

Tab. 5. Relativní četnost provozování různých aktivit na mobilním telefonu

Aktivita / Četnost (podíl %)	Nikdy	Zřídka	Občas	Často
Telefonování	0	13	39	48
Posílání SMS/MMS	2	23	34	41
Focení, natáčení videí	4	16	39	41
Poslouchání hudby	4	14	25	57
Hraní her	25	34	21	20
Sledování videí/filmů	14	32	20	34
Komunikace na sociálních sítích	7	4	14	75

Zdroj: Vlastní výzkum

Z dalších aktivit, ke kterým je ještě využíván mobilní telefon, byly zmíněny (15x): hledání informací na internetu (informace o jízdních řádech, počasí či specifické informace do školy), používání hodin a budíku (6 x), používání zápisníku či poznámkového bloku (4 x), kalendáře (3x), kalkulačky (3x), GPS navigace (2x) či jako čtečka pro čtení knih (2x).

Statisticky významné rozdíly v četnosti specifických aktivit mezi respondenty z Výchovného ústavu a Gymnázia se projevily u telefonování (korelace $r = 0,49$; $p < 0,01$) a poslouchání hudby ($r = 0,29$; $p < 0,05$). Obě zmíněné aktivity provozují výrazně častěji děti z Výchovného ústavu. Zatímco u dětí z Výchovného ústavu telefonují často více než tři čtvrtiny dotázaných, tak u dětí z Gymnázia telefonuje často jen necelá čtvrtina.

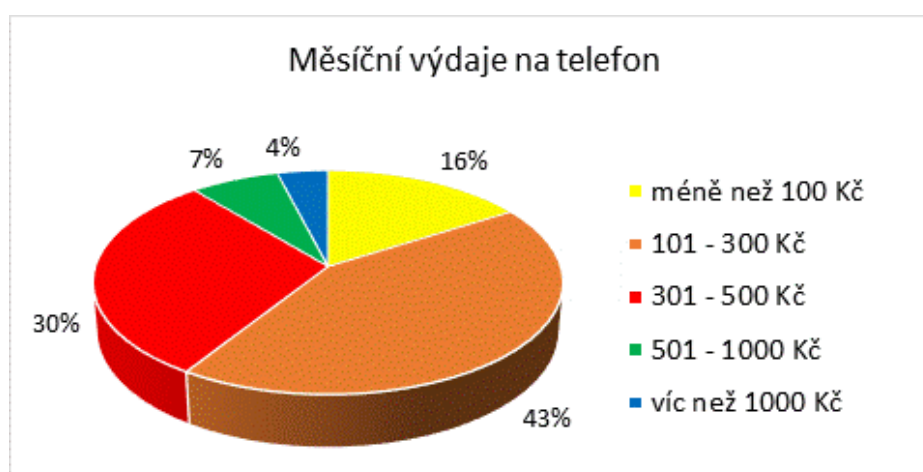
Ženy či dívky častěji než chlapci píšou krátké zprávy ($r = 0,30$; $p < 0,05$), fotí a natáčejí videa ($r = 0,32$; $p < 0,05$). Chlapci naopak výrazně častěji používají telefon ke hraní her ($r = 0,41$; $p < 0,01$). V rámci našeho souboru respondentů se neprojevily rozdíly v četnosti jednotlivých aktivit mezi věkovými kategoriemi (věkové rozpětí 15-20 let je zřejmě příliš malé).

Pravidelně vypíná svůj mobilní telefon pouze 13 % dotázaných, zřídka (jen když musí) jej vypíná větší polovina (viz Obr. 2). Necelá třetina svůj telefon nevypíná nikdy (ani v noci, ve škole, na schůzkách, apod.). Pravidelně vypínají telefon spíše ženy (23%). Z dotazovaných mužů pravidelně nevypíná telefon nikdo. Mezi institucemi se neprojevil statisticky významný rozdíl.

*Obr. 2. Frekvence vypínání mobilního telefonu
Zdroj: Vlastní výzkum*

Největší část dotázaných (43%) utratí průměrně za měsíc za používání telefonu (celkem za volání, sms, internet a další služby) mezi 100 a 300 Kč. Necelá třetina mladých potom utratí částku v rozpětí 300 až 500 Kč. Zhruba každý desátý utratí průměrně za služby spojené s používáním telefonu více než 500 Kč měsíčně. Více průměrně utratí mladí z Výchovného ústavu. Více než polovina z nich (53%) utratí měsíčně více než 300 Kč, zatímco u studentů Gymnázia to je pouze jedna třetina (32%). Rozdíly mezi pohlavími a věkovými kategoriemi jsou zanedbatelné.

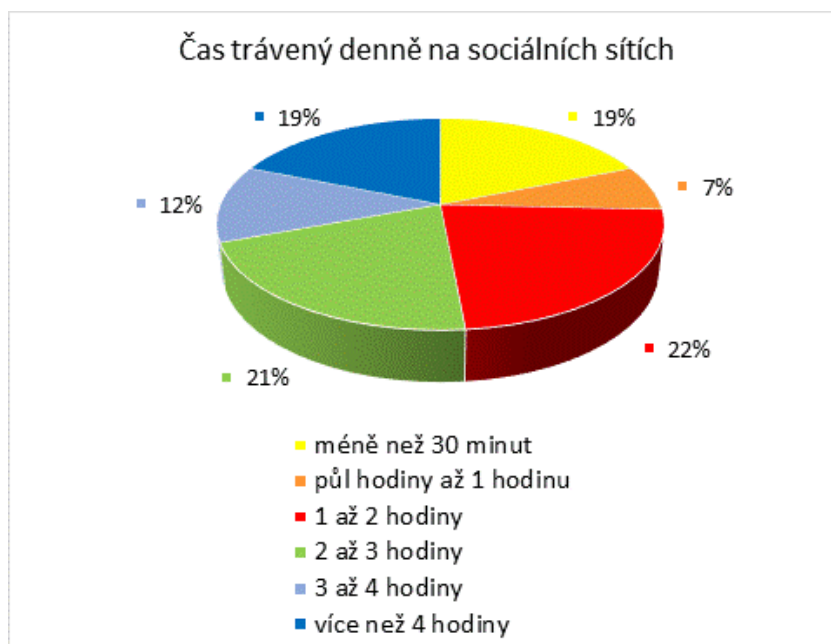

*Obr. 3. Průměrné měsíční výdaje za telefon
Zdroj: Vlastní výzkum*

3.2.4 Aktivity na sociálních sítích

Zaregistrovaný profil na Facebooku má většina (82%) mladých. Šest dotázaných (14%) uvedlo, že profil mělo, ale zrušili jej a pouze dva dotázaní (konkrétně chlapci z Výchovného ústavu) uvedli, že profil nikdy neměli. Z těch, kteří uvedli, že svůj profil na Facebooku zrušili, jsou většina (5) chlapci z Výchovného ústavu v mladším věku. Projevil se tak statisticky významný rozdíl mezi dětmi z Výchovného ústavu (aktivní profil mají pouze dvě třetiny dotázaných) a z Gymnázia (profil mají až na jednu výjimku všichni dotázaní). Procento mladých z aktivním profilem na Facebooku statisticky významně roste s věkem (i v rámci malého věkového rozpětí v našem vzorku). Zatímco ve věkové kategorii do 16 let má svůj profil pouze polovina z dotázaných, tak v kategorii 19 let a starších vlastní profil všichni.

Z dalších sociálních sítí, na kterých jsou mladí aktivní, byly ještě zmíněny *Instagram* (13x), *Twitter* (3x), *We Heart It* (2x), *Interpals* (2x), *Snapchat*, *Badoo* a *Lidé.cz* (1x).

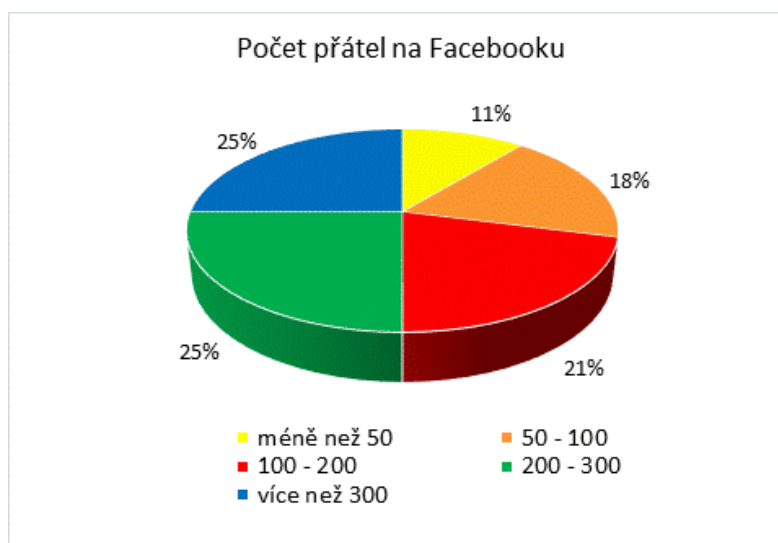

Obr. 4. Průměrný čas trávený denně na sociálních sítích
Vlastní výzkum

Čtvrtina dotázaných tráví průměrně denně na Facebooku a dalších sociálních sítích méně než hodinu a necelá čtvrtina maximálně 1-2 hodiny denně. Naopak téměř třetina dotázaných tráví na sociálních sítích podle vlastního odhadu

více než 3 hodiny denně. Kratší dobu tráví na Facebooku děti z Výchovného ústavu, nicméně tento rozdíl není statisticky signifikantní. Neprojevily se ani rozdíly mezi pohlavími a věkovými kategoriemi.

Byla zjištěna významná korelace ($r = 0,54$; $p < 0,01$), mezi dobou trávenou denně na sociálních sítích a mírou závislosti na mobilním telefonu (viz následující podkapitola 3.2.5).

*Obr. 5. Počet přátel na sociální síti Facebook
Zdroj: Vlastní výzkum*

Většina z dotázaných (71%) má na Facebooku více než 100 přátel, přičemž čtvrtina má více než 200 a další čtvrtina dokonce více než 300 přátel (viz Obr. 5). Pouze každý desátý má méně než 50 facebookových přátel. V tomto ohledu se (poněkud překvapivě) neukázal rozdíl mezi institucemi, pohlavími ani věkem. Většina dotázaných uvedla, že pro ně není důležité, kolik přátel na Facebooku má. Zcela nedůležité je to pro 60% a spíše nedůležité pro 28% dotázaných. Pouze pro jednoho z deseti je počet přátel velmi důležitý. Neprojevila se ani souvislost mezi tím, jaká důležitost je přikládána počtu přátel přidaných na Facebooku a reálnému počtu přátel na Facebooku.

3.2.5 Závislost na mobilním telefonu

Míra závislosti na mobilních telefonech byla měřena pomocí 10-ti položkové škály vyvinuté Kwonem et al. (2013b). Hodnota celkového indexu závislosti se hypoteticky pohybuje v rozmezí 10 až 60. Jako hraniční hodnoty indikující „nadměrné používání“ telefonu byly zvoleny hodnoty doporučené Kwonem a kolektivem (*ibid*), konkrétně hodnota 31 pro muže a hodnota 33 pro ženy. Statistické rozdíly mezi průměrnými hodnotami specifických skupin (dle typu instituce, pohlaví a věku) byly testovány pomocí analýzy variance (ANOVA). Tabulka 6 uvádí průměrné hodnoty indexu závislosti na mobilním telefonu u různých skupin dotazovaných.

Tab. 6. Průměrné hodnoty indexu závislosti na mobilním telefonu

	Výchovný ústav	Gymnázium	Celkem
Muži	27,9	28,1	28,0
Ženy	31,3	28,4	29,5
Věk 15-16 let	28,4	--	28,4
Věk 17-18 let	31,0	27,7	29,0
Věk 19-20 let	--	29,4	29,4
Celkem	29,7	28,3	28,9

Zdroj: Vlastní výzkum

Ženy a starší věkové kategorie vykazovaly průměrně o něco vyšší hodnoty indexu závislosti. Mírně vyšší hodnoty indexu vykazovali také mladí z Výchovného ústavu. Tyto rozdíly se však neukázaly jako statisticky signifikantní.

Následující tabulka 7 ukazuje procentní podíl v rámci jednotlivých skupin, které dosáhly či překročily hraniční hodnotu indexu závislosti (31 pro muže a 33 pro ženy).

Tab. 7. Podíl osob vykazujících závislost na mobilním telefonu

	Výchovný ústav	Gymnázium	Celkem
Muži	44 %	44 %	44 %
Ženy	60 %	25 %	39 %
Celkem	53 %	32 %	41 %

Zdroj: Vlastní výzkum

V rámci našeho výběrového souboru celkově téměř polovina mužů a větší třetina žen ve věku mezi 15 a 20 lety vykazuje známky závislosti či nadměrného používání mobilního telefonu. Z tabulky 7 je patrné relativně výrazně vyšší procento dívek v rámci Výchovného ústavu vykazujících známky nadměrného používání telefonu. Nicméně tento rozdíl, stejně jako celkový rozdíl mezi Institucemi se neukázaly jako statisticky signifikantní.

Neprojevily se ani významné rozdíly v podílu závislých mezi jednotlivými věkovými skupinami. Je tedy pravděpodobné, že zjištěné rozdíly jsou způsobeny jinými (sociálními či psychologickými) faktory na individuální úrovni, které nebyly v rámci našeho šetření a analýzy zohledněny.

Projevila se statisticky významná souvislost mezi mírou závislosti na mobilním telefonu a časem stráveným denně na sociálních sítích, frekvencí vypínání telefonu a měsíčními výdaji na telefon (viz Tab. 8). Jinými slovy lze říci, že ti, kteří vykazují vyšší míru závislosti na telefonu, tráví více času denně na sociálních sítích, nikdy nebo jen výjimečně vypínají svůj telefon a mají významně vyšší měsíční výdaje za služby spojené s používáním telefonu.

Tab. 8. Faktory významně ovlivňující míru závislosti na mobilním telefonu

Faktor	Korelace (r)	Signifikance
Čas trávený denně na sociálních sítích	0,542	< 0,01
Frekvence vypínání mobilního telefonu	0,360	< 0,05
Měsíční výdaje na telefon	0,341	< 0,05

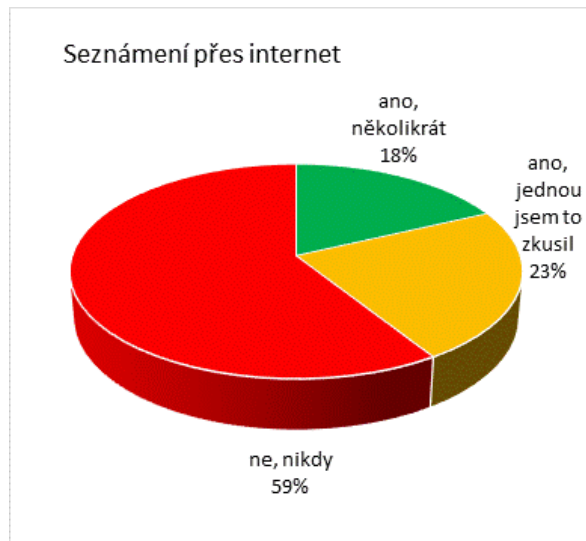
Zdroj: Vlastní výzkum

3.2.6 Rizikové chování v kyberprostoru

Seznamování na internetu

Více než třetina dotázaných přiznala, že již alespoň jednou si zkoušela hledat partnera či partnerku přes internet. Téměř třetina také již minimálně jednou absolvovala osobní schůzku takzvaně naslepo (s někým, koho poznali na sociálních sítích nebo jinde na internetu, ale dříve ho neviděli). Častěji se přes internet pokouší seznamovat chlapci – několikrát to již zkoušela více než třetina

z námi dotázaných chlapců (39%), zatímco z dívek pouze jediná. V tomto ohledu se neprojevily významné rozdíly mezi institucemi ani mezi věkovými kategoriemi.

Obr. 6. Podíl mladých, kteří již vyzkoušeli seznámení přes internet

Zdroj: Vlastní výzkum

Tři z dotázaných přiznali, že již několikrát měli osobní schůzku takzvaně naslepo – tedy s někým, koho poznali na sociálních sítích nebo jinde na internetu, ale dříve ho nikdy na živo neviděli. Téměř čtvrtina dotázaných již schůzku naslepo zkusila alespoň jednou v životě. V tomto ohledu se neprojevily významné rozdíly ani mezi institucemi, ani v závislosti na věku a pohlaví.

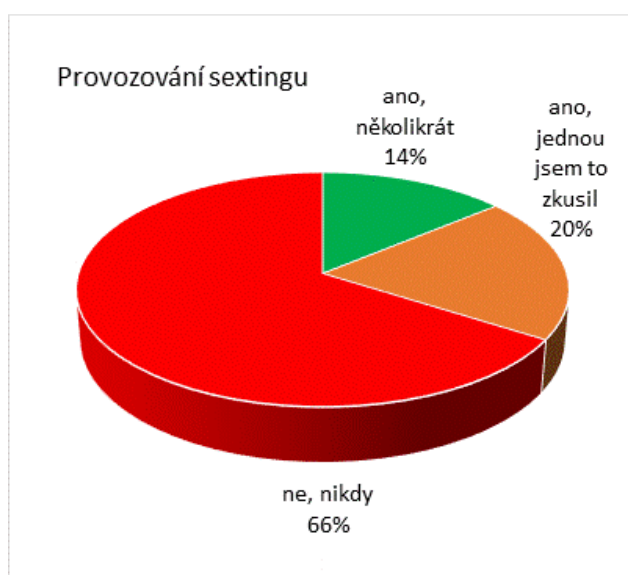

Obr. 7. Podíl mladých, kteří již vyzkoušeli schůzku naslepo

Zdroj: Vlastní výzkum

Sexting

Následující otázka dotazníku se týkala tzv. sextingu, tedy zaslání fotografií nebo videí s intimním nebo erotickým obsahem prostřednictvím mobilního telefonu nebo internetu. Více než každý desátý respondent tuto věc udělal v životě již několikrát a pětina dotázaných to zkusila alespoň jednou. To jsou vyšší procenta, než jaké reportovali Kopecký a Kožíšek (2013) ve svém výzkumu provozování sextingu mezi českými dětmi. Dvě třetiny z dotázaných v našem výzkumu to ještě neudělaly nikdy. Častěji posílají fotografie či videa s erotickým obsahem chlapci (několikrát to již udělalo 22% a jednou to zkusilo 28% z nich) než dívky (několikrát to udělalo pouze 8% a jednou to zkusilo 15% dívek). V této otázce se neprojevíly statisticky významné rozdíly mezi institucemi ani mezi věkovými kategoriemi.

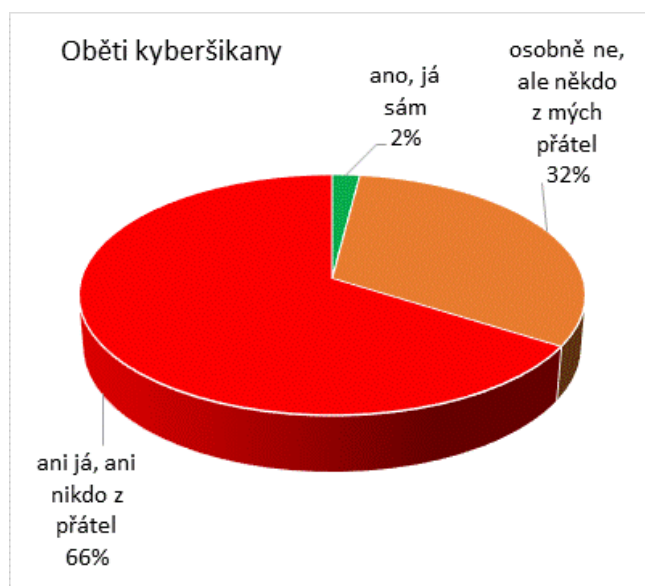

Obr. 8. Podíl mladých, kteří již vyzkoušeli tzv. sexting
Zdroj: Vlastní výzkum

Kybešikana

Dle vlastního vyjádření v dotazníku se pouze jeden z respondentů (jeden z klientů Výchovného ústavu) stal někdy obětí kyberšikany, tedy například pomlouvání nebo očerňování na sociálních sítích, uveřejnění choulostivých fotografií proti vlastní vůli či nějaké formy vyhrožování. Téměř třetina ze všech dotázaných přiznala, že obětí kyberšikany se stal někdo z okruhu jejich přátel.

Častěji se vyskytla kyberšikana v okruhu přátel mezi studenty Gymnázia (40%) oproti 20% mezi klienty Výchovného ústavu. Rozdíly v podílu odpovědí na tuto otázku v závislosti na pohlaví jsou zanedbatelné.

Obr. 9. Podíl odpovědí na otázku „Stále jste se někdy obětí kyberšikany?“
Zdroj: Vlastní výzkum

Online gambling

Na otázku, zda někdy hráli hazardní hry o peníze na internetu (např. online sázení na sportovní zápasy, online casino hry, apod.), odpovědělo pouze 5% všech dotázaných, že hrají pravidelně, 21% to již několikrát vyzkoušelo, 14 % otázaných to vyzkoušelo pouze jednou a 61% tvrdí, že to nevyzkoušeli zatím nikdy. Četnost provozování hazardních her se poněkud překvapivě neliší mezi věkovými kategoriemi.

Významným faktorem, který hraní her na internetu ovlivňuje, je ovšem pohlaví ($r = 0,492$; $p < 0,01$). Zatímco mezi muži zkusilo hrát hazardní hry na internetu již několikrát či dokonce hraje pravidelně téměř polovina (49%) chlapců, mezi dívkami je to pouze 8% z dotázaných (viz. Tab. 9).

Tab. 9. Četnost hraní hazardních her na internetu

	Několikrát v životě	Jednou v životě	Nikdy
Muži	6 %	61 %	33 %
Ženy	4 %	15 %	81 %
Celkem	5 %	34 %	61 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyšší míru náchylnosti k hraní hazardních her na internetu vykazali mladí z Výchovného ústavu ($r = 0,30$; $p < 0,05$). Alespoň jednou již zkusila hrát hazardní hry více než polovina (58%) z nich, zatímco mezi studenty gymnázia je to pouze pětina (21%).

3.3 Analýza pracovních hypotéz

Hypotéza 1, podle které klienti Výchovného ústavu tráví používáním mobilních telefonů a aktivitami na sociálních sítích více času než studenti Gymnázia, se potvrdila pouze v určitých aspektech. Ukázalo se, že klienti Výchovného ústavu statisticky častěji používají telefon k telefonování a k poslouchání hudby. V tomto ohledu tedy pro ně telefon představuje často jediné spojení s okolním světem (komunikace s rodinou, přáteli) a také nástroj pro trávení volného času (poslech hudby). Častější telefonování se také zřejmě projevilo v tom, že klienti Výchovného ústavu mají vyšší měsíční výdaje na používání telefonu. Ve vztahu k dalším aktivitám provozovaným pomocí mobilních telefonů, konkrétně zasílání SMS a MMS zpráv, hraní her a sledování filmů se neliší klienti Výchovného ústavu od studentů gymnázia. Stejně tak se obě skupiny statisticky významně neliší v době trávení času na sociálních sítích.

Hypotéza 2 předpokládala, že klienti Výchovného ústavu budou vykazovat vyšší míru závislosti na chytrých mobilních telefonech. Tato hypotéza se nepotvrdila. V rámci naší analýzy se neprojevily statisticky významné rozdíly v míře závislosti na mobilním telefonu mezi studovanými institucemi ani v závislosti na věku a pohlaví. Je tedy pravděpodobné, že zjištěné individuální rozdíly v míře nadužívání mobilního telefonu jsou způsobeny jinými (sociálními či psychologickými) faktory na osobní úrovni, které nebyly v rámci našeho šetření a v analýze zohledněny.

Hypotéza 3, která předpokládala, že klienti Výchovného ústavu budou vykazovat vyšší míru rizikového chování v kyberprostoru, se potvrdila pouze v jednom ze studovaných aspektů. Tímto aspektem je tendence ke hraní hazardních her na internetu, které již minimálně jednou vyzkoušelo významně více klientů Výchovného ústavu oproti studentům Gymnázia. V otázkách potenciálně

rizikového seznamování na internetu, schůzek tzv. naslepo a kyberšikany se mezi studovanými institucemi neprojevíly statisticky významné rozdíly.

3.4 Diskuze, závěry a doporučení pro praxi

Komunikace na sociálních sítích je nejčastější aktivitou, ke které je využíván mobilní telefon. Často komunikují přes sociální sítě tři čtvrtiny dotázaných, zatímco zřídka či nikdy jen desetina. Více než polovina z dotazovaných tráví na sociálních sítích podle vlastního odhadu více než 2 hodiny denně, přičemž celá třetina dokonce více než 3 hodiny denně. V tomto směru se neprojevíly statisticky signifikantní rozdíly mezi institucemi, pohlavími ani věkovými kategoriemi. Dalšími nejčastěji provozovanými aktivitami jsou telefonování a poslouchání hudby. Tyto dvě aktivity přitom významně častěji provozují klienti z Výchovného ústavu.

Výzkum provedený v Jižní Koreji (Kwon et al., 2013b) ukázal, že tamní mladí lidé používají chytrý telefon průměrně 3 hodiny během pracovních dnů a dokonce 4 hodiny denně během víkendu. Největší část z této doby je přitom věnována komunikaci přes Messenger a internetové sociální sítě. Dalšími nejčastěji provozovanými aktivitami na telefonu byly (podobně jako u nás): poslouchání hudby, sledování videí a hraní her. Výrazně méně často oproti české mládeži používají mladí Korejci telefon k tradičnímu telefonování.

Četnost provozovaných aktivit prostřednictvím mobilních telefonů (včetně telefonování) se projevuje i v relativně vysokých peněžních částkách, které mladí lidé v České republice měsíčně zaplatí. Téměř třetina mladých utratí měsíčně za služby spojené s telefonem částku v rozpětí 300 až 500 Kč a zhruba každý desátý utratí měsíčně dokonce více než 500 Kč. Více peněz přitom zpravidla měsíčně utrací klienti z Výchovného ústavu.

V rámci našeho výběrového souboru celkově 44% mužů a 39% žen ve věku mezi 15 a 20 lety vykázali známky nadměrného používání mobilního telefonu a závislosti na něm. Drobné rozdíly v míře závislosti mezi institucemi, pohlavími a věkovými kategoriemi se neukázaly jako statisticky signifikantní. To je rozdíl oproti zahraničním studiím (Takao, et al., 2009, Kim & Lee, 2012), které většinou

zjistily, že ženy jsou častěji náchylnější k závislosti na mobilních telefonech a sociálních sítích než muži.

Námi zjištěné výsledky hodnot indexu závislosti jsou obecně vyšší, než jaké byly zjištěny předchozími studiemi v Jižní Koreji (Kwon et al., 2013b), kde závislost vykazalo 17% chlapců a 27% dívek. Studie Lopez-Fernandeze (2017) odhalila s pomocí stejné měřicí škály závislost na mobilním telefonu na úrovni 12,5 % ve Španělsku a 21,5 % v Belgii – nicméně v těchto zemích se výzkum zaměřil nejen na mladé, ale na celou populaci, přičemž u mladších věkových kategorií se projevila vyšší míra závislosti.

Jsme si vědomi toho, že provedený výzkum má své metodické limity (dané především malým výběrovým souborem respondentů) a že zjištěné výsledky je nutné brát s rezervou. V rámci výzkumu jsme testovali použití české verze škály k měření závislosti na chytrém telefonu, která doposud v adaptaci do češtiny nebyla standardizována. Česká verze škály vykazovala nižší míru vnitřní konzistence a spolehlivosti (*Cronbachovo* $\alpha = 0,72$) oproti originální anglické verzi škály (*Cronbachovo* $\alpha = 0,91$) testované Kwonbem et al. (2013b), i proti verzím ve francouzštině (*Cronbachovo* $\alpha = 0,90$) a ve španělštině (*Cronbachovo* $\alpha = 0,88$) testované ve Španělsku a v Belgii Lopez-Fernandezem (2017). Bylo by vhodné tedy ověřit českou měřicí škálu dalšími výzkumy na větším výběrovém souboru respondentů.

V rámci našeho výzkumu se projevila statisticky významná souvislost mezi mírou závislosti na mobilním telefonu a časem stráveným denně na sociálních sítích, frekvencí vypínání telefonu a měsíčními výdaji na telefon. Jinými slovy lze říci, že ti, kteří vykazují vyšší míru závislosti na telefonu, tráví více času denně na sociálních sítích, nikdy nebo jen výjimečně vypínají svůj telefon a mají významně vyšší měsíční výdaje za služby spojené s používáním telefonu.

Relativně velká část z dotázaných mladých respondentů vykazuje jisté formy rizikového chování v kyberprostoru. Více než třetina přiznala, že si již alespoň jednou zkoušela hledat partnera či partnerku přes internet a téměř třetina také již minimálně jednou absolvovala osobní schůzku takzvaně naslepo (s někým, koho poznali na sociálních sítích nebo jinde na internetu, ale dříve ho neviděli). Pětina dotázaných také již minimálně jednou poslala někomu vlastní fotografie

nebo videa s intimním nebo erotickým obsahem prostřednictvím mobilního telefonu nebo internetu, zhruba každý desátý tuto věc udělal v životě již několikrát. Zneužití fotografií s erotickým obsahem přitom může být snadným podkladem pro vydírání postižené osoby a různé formy kyberšikany.

Dle vlastního vyjádření v dotazníku se obětí kyberšikany zatím stal pouze jeden z klientů Výchovného ústavu (nikdo ze studentů Gymnázia). Téměř třetina ze všech dotázaných ovšem přiznala, že obětí kyberšikany se již stal někdo z okruhu jejich přátel. Lze přitom spekulovat o tom, zda z obavy ze sdílení choulostivých informací určitá část dotázaných vlastní zneužití touto formou nepřiznala. Jako problematické se jeví také relativně vysoké procento mezi chlapci a specificky mezi klienty Výchovného ústavu, kteří se věnují hraní hazardních her na internetu (již několikrát v životě to zkusilo či dokonce hraje pravidelně téměř polovina chlapců).

V tomto ohledu by bylo záhodno se v praxi ještě více zaměřit na zvýšení informovanosti a na osvětu v otázkách rizikového chování v kyberprostoru a v otázkách možných negativních následků v reálném životě (rizika pramenící ze seznamování se s cizími lidmi na internetu a ze schůzek naslepo, ze zasílání vlastních erotických fotografií a následné možné zneužití, z hraní hazardních her na internetu), a to již v raném věku dětí na základních školách. Vhodnou metodou by v tomto směru mohly být moderované diskuze s lidmi, kteří se skutečně sami stali obětmi kyberšikany, případně závislosti na hazardních hrách a sdílení jejich vlastních zkušeností s účastníky diskuzí.

Specificky s ohledem na klienty Výchovného ústavu bude třeba se zaměřit kromě osvěty ve výše zmíněných otázkách také na rozšíření možností jak trávit volný čas. Pozitivní motivací nejen pro zlepšení vztahů mezi klienty a vychovateli v ústavu by mohlo být i zabezpečení možnosti využívat prostřednictvím počítačů službu Skype pro komunikaci s blízkými a ušetření klientům peněz, které měsíčně platí za běžné telefonování. Tyto otázky a možnosti řešení budou autorkou navrženy a konzultovány s vedením Výchovného ústavu.

4. ZÁVĚR

Nové digitální technologie včetně chytrých mobilních telefonů a internetových sociálních sítí přinášejí dnešním mladým lidem nepochybně mnoho pozitiv. Umožňují rychlý a snadný přístup k nepřebernému množství informací, usnadňují a rozšiřují možnosti komunikace s blízkými a formy trávení volného času (poslouchání hudby, sledování filmů a videí, hraní her bez ohledu na prostor a čas), umožňují rozvíjení sociálních kontaktů a sdílení informací s přáteli a známými, se kterými není možné se v reálném světě tak často setkávat, nabízí možnost rozšíření sítě kontaktů a seznámení s novými lidmi sdílejícími stejné záliby a zájmy, na které bychom v reálném světě třeba ani nenarazili.

Používání těchto technologií ovšem přináší i mnohá rizika a negativní důsledky. Nadměrné používání těchto technologií a trávení velkého množství času komunikací ve virtuálním prostředí vede nejen ke vzniku psychické závislosti na mobilním telefonu a připojení k síti (potřeba být neustále 'online', za žádnou cenu nevypnout svůj telefon, abychom o něco nepřišli), ale může být spojeno i s projevy asociálního chování (neschopnost navázat komunikaci a vztahy v reálném světě), s rizikovým sexuálním chováním, závislostí na hazardních hrách či s delikventním chováním (například i v důsledku potřeby opatřit si nový chytrý mobilní telefon a dostatek peněz na zaplacení služeb spojených s jeho využíváním).

Výsledky našeho výzkumu ukázaly, že relativně značná část (v souhrnu zhruba 40%) dnešních mladých lidí ve věku 15 až 19 let v České republice vykazuje známky nadměrného užívání mobilního telefonu, respektive závislosti na něm. Výzkum nicméně neprokázal vyšší míru závislosti na telefonu u delikventní mládeže (reprezentovanou klienty Výchovného ústavu ve Višňovém). Neprojevily se ani statisticky významné rozdíly v míře závislosti na telefonu v souvislosti s věkem a pohlavím dotazovaných. Faktorem, který nejvíce ovlivňuje míru závislosti na mobilním telefonu, je čas trávený denně na sociálních sítích (s výraznou dominancí Facebooku), kde polovina mladých tráví více než dvě hodiny denně. Náš předpoklad, že klienti Výchovného ústavu budou vykazovat i vyšší míru rizikového chování v kyberprostoru, se potvrdil pouze v jednom ohledu – konkrétně v tendenci hraní hazardních her na internetu. V otázkách potenciálně nebezpečného seznamování se na internetu, schůzek naslepo s lidmi poznanými na

sociálních sítích či provozování sextingu se neprojevily statisticky významné rozdíly mezi klienty Výchovného ústavu a studenty gymnázia. S ohledem na zjištěné tendence provádět tyto rizikové aktivity u relativně velkého procenta mladých by bylo vhodné doporučit zvýšené úsilí v oblasti informovanosti a osvěty v této oblasti již od útlého věku dětí.

Tato práce a především výsledky empirického výzkumu zároveň vznášejí některé nové otázky, které bude potřeba ověřit dalším výzkumem realizovaným na širším výběrovém vzorku mladých lidí s různým sociálním pozadím. Jedná se zejména o vhodnost použití testované měřicí škály závislosti na mobilním telefonu v českém prostředí.

RESUME

Nové digitální technologie včetně chytrých mobilních telefonů a internetových sociálních sítí přináší dnešním mladým lidem nepochybně mnoho pozitiv (snadný přístup k informacím, komunikace s blízkými, trávení volného času, apod.). Používání těchto technologií ovšem přináší i mnohá rizika a negativní nezamýšlené důsledky. Nadměrné používání těchto technologií vede nejen ke vzniku psychické závislosti na mobilním telefonu a připojení k síti, ale může být spojeno i s projevy asociálního chování (neschopnost navázat komunikaci a vztahy v reálném světě), s rizikovým sexuálním chováním, závislostí na hazardních hrách či s delikventním chováním. Výsledky našeho výzkumu ukázaly, že relativně značná část (40%) dnešních mladých lidí v České republice vykazuje známky závislosti na mobilním telefonu. Výzkum nicméně neprokázal vyšší míru závislosti na telefonu u delikventní mládeže. Neprojevily se ani statisticky významné rozdíly v míře závislosti na telefonu v souvislosti s věkem a pohlavím dotazovaných. Faktorem, který nejvíce ovlivňuje míru závislosti na mobilním telefonu, je čas trávený denně na sociálních sítích (s výraznou dominancí Facebooku), kde polovina mladých tráví více než dvě hodiny denně. Náš předpoklad, že klienti Výchovního ústavu budou vykazovat i vyšší míru rizikového chování v kyberprostoru, se potvrdil pouze v jednom ohledu – konkrétně v tendenci hraní hazardních her na internetu. V otázkách potenciálně nebezpečného seznamování na internetu, schůzek naslepo s lidmi poznanými na sociálních sítích či provozování sextingu se neprojevily statisticky významné rozdíly mezi klienty Výchovního ústavu a studenty gymnázia. S ohledem na zjištěné tendence provádět tyto rizikové aktivity u relativně velkého procenta mladých by bylo vhodné doporučit zvýšené úsilí v oblasti informovanosti a osvěty v této oblasti již od útlého věku dětí.

SUMMARY

New digital technologies, including smart phones and online social networks bring today's young people undoubtedly many positives (easy access to information, easy communication with friends, leisure time activities, etc.). Using these technologies, however, also brings many risks and negative unintended consequences. Excessive use of these technologies not only leads to the formation of psychological addiction on mobile phones and connection to the internet, but may be associated with asocial behaviour (inability to establish communication and relations in the real world), risky sexual behaviour, gambling addiction or delinquent behaviour. Our survey revealed that in total about 40% of young people show signs of addiction on smartphones. The results, however, showed no statistically significant differences in the smartphone addiction between delinquent youth and normal youth, or depending on the age and gender of respondents. The most significant factor that affects the degree of addiction on smartphone is a time being spent on internet social networks (with a dominance of Facebook), where about half of young people spend more than two hours per day. Our hypothesis that clients of the Educational institution will have an even higher level of risk behaviour in cyberspace was confirmed in only one respect - namely the tendency to gambling on the internet. There were no statistically significant differences between the clients of the Educational institute and Grammar school students concerning potentially dangerous acquaintance on the internet, dates with unknown people met on social networks or sexting. With regard to the identified tendency to carry out these risky activities in a relatively high percentage of young people would be advisable to increase efforts in the field of information and education in this field at an early age of children.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Andělová, A. (2012). Gamblerství. Sociologická perspektiva a současná situace v České republice. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie
- Bartoněk, J. (2011). Stalking a kyberstalking jako sociálněpatologické fenomény. Diplomová práce. Olomouc: Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci.
- Bocij, P. (2004). Cyberstalking: harassment in the Internet age and how to protect your family. Westport: Praeger Publishers.
- Brdička, B. (2013). Rizika spojená s technologiemi podle Rosena. [online]. Dostupné z: <http://spomocnik.rvp.cz/clanek/17161/>
- Connors, L. (1997). Freedom to Connect. Wired, 5.08 (August 1997), 106-107.
- Český statistický úřad (ČSÚ) (2016). Informační společnost v číslech: Česká republika a EU. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/44822349/061004-16_opr.pdf/8ec2e5f9-8127-42bf-87b8-b212ea4f3f51?version=1.1
- ČTK (2014). Závislost na chytrých telefonech sužuje stále více lidí. [online]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/internet-a-pc/mobil/335791-zavislost-na-chytrych-telefonech-suzuje-stale-vice-lidi.html>
- ČTK (2016). Každá domácnost má v průměru dva mobily, počítač vlastní tři čtvrtiny. [online]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/finance/kazda-domacnost-ma-v-prumeru-dva-mobily-pocitac-vlastni-tri/r~20284cfa106411e6bc7c0025900fea04/>
- Gymnázium Moravský Krumlov (GMK) (2016). O škole. [online]. Dostupné z: <http://www.mkgym.cz/o-skole/>
- Haug, S., Castro, R. P., Kwon, M., Filler, A., Kowatsch, T., & Schaub, M. P. (2015). Smartphone use and smartphone addiction among young people in Switzerland. Journal of behavioral addictions, 4(4), 299-307.
- Hulanová, L. (2012a). Internet jako dobrý pomocník, ale zlý pán. In J. Medřická (Ed.). Sborník příspěvků z konference Pražské linky důvěry „Poskytování krizové pomoci – výměna zkušeností a know-how“ (pp. 23-30). Praha: Centrum sociálních služeb Praha – Pražská linka důvěry. [online] Dostupné

z:

http://www.csspraha.cz/wcd/publikace/sbornik_prispevku_z_konference_pld.pdf.

- Hulanová, L. (2012b). *Kybergrooming a Kyberstalking*. Praha: Linka bezpečí.
- Kim, N. S., & Lee, K. E. (2012). Effects of self-control and life stress on smart phone addiction of university students. *Journal of the Korea Society of Health Informatics and Statistics* 37 (2), 72–83.
- Kopecký, K. (2014). Stručný úvod do problematiky online vydírání českých dětí se zaměřením na tzv. sextortion. *Pediatric pro Praxi*, 15 (6), 352–354.
- Kopecký, K., Kožíšek, M. (2015). Fenomén sexting v teorii a praxi *Skauting*, 25(1), 4-7.
- Kopecký, K. & Krejčí, V. (2010). *Rizika virtuální komunikace (příručka pro učitele a rodiče)*. Olomouc: NET University. [online]. Dostupné z: https://www.zsmalse.cz/phprs/storage/enebezpeci_a5_3.pdf.
- Kopecký, K., Szotkowski, R., & Krejčí, V. (2015). *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kubelová, V., & Malířská, L. (2009). Potenciální závislost na mobilním telefonu. *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 5 (1), 14-25.
- Kwon, M., Lee, J. Y., Won, W. Y., Park, J. W., Min, J. A., Hahn, C., ... & Kim, D. J. (2013a). Development and validation of a smartphone addiction scale (SAS). *PloS one*, 8(2), e56936.
- Kwon, M., Kim, D. J., Cho, H., & Yang, S. (2013b). The smartphone addiction scale: development and validation of a short version for adolescents. *PloS One*, 8 (12), e83558.
- Lee, J., Sung, M. J., Song, S. H., Lee, Y. M., Lee, J. J., Cho, S. M., ... & Shin, Y. M. (2016). Psychological Factors Associated With Smartphone Addiction in South Korean Adolescents. *The Journal of Early Adolescence* (online first), 0272431616670751.
- Lopez-Fernandez, O. (2017). Short version of the Smartphone Addiction Scale adapted to Spanish and French: Towards a cross-cultural research in problematic mobile phone use. *Addictive Behaviors*, 64, 275-280.

- Macek, J. (2005). Kyberprostor. Revue pro média [online]. Dostupné z: <http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/kyberprostor.htm>
- Macháčková, H., Černá, A., Dědková, L., Ševčíková, A., Blažková, E. (2012). Online obtěžování a kyberšikana. Zpráva projektu „Copingové strategie kyberšikany u adolescentů“ (LD11008). Brno: Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.
- Meldrum, R. C., & Clark, J. (2015). Adolescent virtual time spent socializing with peers, substance use, and delinquency. *Crime & Delinquency*, 61(8), 1104-1126
- Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decenální revize (1996). Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. [online]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn-mezinarodni-statisticka-klasifikace-nemoci-pridruzenych-zdravotnich-problemu>
- Muhlpachr, P. (2008). Sociopatologie. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity.
- Nejznámější případy kyberšikany (2011). [online] Portál Prevence kyberšik@ny. Dostupné z: <http://www.kybersikana.eu/2011/01/nejznamejsi-pripady-kybersikany.html>
- Nelátkové závislosti u dětí se stávají stále větším problémem, adiktologové hledají řešení (2015). [online]. Dostupné z: <http://www.lf1.cuni.cz/nelatkovove-zavislosti-u-deti-se-stavaji-stale-vetsim-problemem-adiktologove-hledaji-reseni>
- Nešpor, K. (2011). Návykové chování a závislost. Praha: Portál.
- O'Connell, R. (2003). Typology of Cyberexploitation and on-Line Grooming Practices. Director, 1–22. [online]. Dostupné z: http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/lis_PaperPrice.pdf
- Pavlovská, A. (2012). Chenova škála závislosti na internetu (Chen Internet Addiction Scale, CIAS). [online] Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/586/3612/Chenova-skala-zavislosti-na-internetu-Chen-Internet-Addiction-Scale-CIAS->
- Prais, S. (2016). Kyberšikana. [online]. Dostupné z: <http://www.e-besedy.cz/internetova-bezpecnost/kybersikana.html>

- Rai, S., Saroshe, S., Khatri, A. K., Sirohi, S., & Dixit, S. (2016). A cross sectional study to assess the effects of excessive use of smartphones among professional college going students. *International Journal of Community Medicine and Public Health*, 3(3), 758-763.
- Rosen, L. (2012). Weapons of Mass Distraction: Why we have lost the ability to focus. *Psychology Today*, December 18, 2012 [online]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/blog/rewired-the-psychology-technology/201212/weapons-mass-distraction>
- Rosenberger, R. (2015). An experiential account of phantom vibration syndrome. *Computers in Human Behavior*, 52, 124-131.
- Růžička, M. (2013). Problematika kyberšikany u žáků základních a středních škol. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/368097/pedf_b/Bakalarska_prace_-_Kybersikana.pdf.
- Řehák, J. (1998), Kvalita dat I. Klasický model měření reliability a jeho praktický aplikační význam. *Sociologický časopis*, 34(1), 51–60.
- Smith, A. (2012). The Best (and Worst) of Mobile Connectivity. [online]. Pew Research Center. Dostupné z: <http://www.pewinternet.org/2012/11/30/the-best-and-worst-of-mobile-connectivity/>
- Sela-Shayovitz, R., Pyrooz, D. C., & Decker, S. H. (2016). Israeli and US Gangs in the Virtual World: The Sociocultural Context of Gang Members' Online Activity. In *Gang Transitions and Transformations in an International Context* (pp. 115-135). Springer International Publishing.
- Stop závislosti (2017). Gambling. [online]. Dostupné z: <http://stopzavislosti.cz/gambling/>
- Szotkowski, R., & Kopecký, K. (2015). *Kyberšikana a sexting*. Olomouc: Pedagogická fakulta, Univerzita palackého v Olomouci.
- Šubrt, J. (2016). Souvislosti mezi závislostí na Internetu, používáním nových médií a osobnostními charakteristikami VŠ studentů. Diplomová práce. Brno: masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Psychologický ústav.
- Škařupová, K., Ólafsson, K., & Blinka, L. (2015). Excessive internet use and its association with negative experiences: quasi-validation of a short scale in 25 European countries. *Computers in Human Behavior*, 53, 118-123.

- Škařupová, K., Ólafsson, K., & Blinka, L. (2016). The effect of smartphone use on trends in European adolescents' excessive Internet use. *Behaviour & Information Technology*, 35 (1), 68-74.
- Takao, M., Takahashi, S., & Kitamura, M. (2009). Addictive personality and problematic mobile phone use. *Cyber Psychology & Behavior* 12 (5): 501-507.
- TNS Aisa (2015). Studie Češi v síti 2015. [online]. Dostupné z: <http://cesivsiti.cz/>
- Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna Višňové (VÚSŠŠJV) (2017). O Ústavu. [online]. Dostupné z: <http://www.vuvisnove.cz/>
- Wikipedia (2017). Online gambling. [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Online_gambling
- Wolfe, S. E., Marcum, C. D., Higgins, G. E., & Ricketts, M. L. (2016). Routine Cell Phone Activity and Exposure to Sext Messages Extending the Generality of Routine Activity Theory and Exploring the Etiology of a Risky Teenage Behavior. *Crime & Delinquency*, 62(5), 614-644.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Použitý dotazník

Dobrý den,

dovoluji si Vás laskavě požádat o vyplnění krátkého dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce. Otázky dotazníku se zaměřují na to, jak dnešní mladí lidé používají takzvané chytré mobilní telefony (smartphony) a jaké jsou jejich aktivity na sociálních sítích (Facebook, apod.). Zakroužkujte vždy tu variantu odpovědi, která nejvíce odpovídá skutečnosti, případně doplňte slovní odpověď. Dotazník je zcela anonymní a nevyplývají z něho pro dotazované žádné povinnosti ani sankce. Výsledky budou využity výhradně pro moji bakalářskou práci.

Děkuji za Vaši pomoc!

Klára Otřísalová

DOTAZNÍK: Jak mladí lidé používají mobilní telefony a sociální sítě

[1] V kolika letech jste měl(a) svůj první vlastní mobilní telefon? (doplňte) V ____ letech.

[2] Mobilní telefon jsem: 1 - dostal(a) 2 - koupil(a) za své úspory (kapesné, brigáda, apod.)

[3] Jak často telefon používáte pro různé účely? U každé aktivity zakroužkujte odpovídající variantu:

i) Telefonování	0 - nikdy	1 - zřídka	2 - občas	4 - často
ii) Posílání SMS/MMS	0 - nikdy	1 - zřídka	2 - občas	4 - často
iii) Focení, natáčení videí	0 - nikdy	1 - zřídka	2 - občas	4 - často
iv) Poslouchání hudby	0 - nikdy	1 - zřídka	2 - občas	4 - často
v) Hraní her	0 - nikdy	1 - zřídka	2 - občas	4 - často
vi) Sledování videí/filmů	0 - nikdy	1 - zřídka	2 - občas	4 - často
vii) Komunikace na sociálních sítích	0 - nikdy	1 - zřídka	2 - občas	4 - často

[4] Je ještě nějaká jiná aktivita, ke které používáte telefon? (doplňte) _____

[5] V každém řádku, prosím, zakroužkujte číslo varianty odpovědi (míru souhlasu či nesouhlasu s daným výrokem), která nejvíce odpovídá skutečnosti.

	silně nesouhlasím	nesouhlasím	slabě nesouhlasím	slabě souhlasím	souhlasím	silně souhlasím
i) Kvůli používání telefonu často nestíhám dokončit naplánovanou práci.	1	2	3	4	5	6
ii) Kvůli používání telefonu je pro mě těžké se soustředit ve škole, při děláni úkolů nebo při jiné práci.	1	2	3	4	5	6
iii) Při hraní s telefonem mě bolívá v zápěstí nebo pociťuji jiné fyzické potíže.	1	2	3	4	5	6
iv) Nevydržel bych být bez svého telefonu.	1	2	3	4	5	6
v) Cítím se netrpělivě a podrážděně, když zrovna nemám po ruce svůj telefon.	1	2	3	4	5	6
vi) Myslím na svůj telefon, i když zrovna dělám jiné věci.	1	2	3	4	5	6
vii) Nikdy bych se nevzdal používání telefonu, i když můj každodenní život je jím hodně ovlivněný.	1	2	3	4	5	6
viii) Neustále kontrolovuji telefon, abych nezmeškal konverzaci a příspěvky přátel na Facebooku.	1	2	3	4	5	6
ix) Používám telefon delší dobu, než jsem měl v úmyslu, i když jsem se chtěl původně jen na něco krátce podívat.	1	2	3	4	5	6
x) Známi mi říkají, že až příliš moc používám telefon.	1	2	3	4	5	6

[6] Je pro vás důležité, abyste měl(a) co nejkvalitnější značkový telefon?

1 - zcela nedůležité 2 - spíše nedůležité 3 - spíše důležité 4 - velmi důležité

[7] Vypínáte někdy svůj mobilní telefon?

1 - ano, pravidelně 2 - jen zřídka, když musím 3 - nikdy (ani v noci, ve škole, na schůzkách)

[8] Kolik peněz průměrně utratíte za měsíc za používání telefonu (celkem za volání, sms, internet)?

1 - méně než 100 Kč 2 - 101 až 300 Kč 3 - 301 až 500 Kč 4 - 501 až 1000 Kč 5 - více než 1000 Kč

[9] Jste zaregistrovaní a máte svůj profil na Facebooku?

1 - ano 2 - ne 3 - měl(a) jsem, ale zrušil(a) jsem ho

[10] Jste zaregistrovaní a máte profil i na jiné sociální síti? (doplňte jaké) _____

[11] Kolik času průměrně trávíte denně na Facebooku nebo jiných sociálních sítích?

1 - méně než 30 minut 2 - půl hodiny až 1 hodinu 3 - 1 až 2 hodiny
4 - 2 až 3 hodiny 5 - 3 až 4 hodiny 6 - více než 4 hodiny

[12] Je pro vás důležité, kolik přátel máte na Facebooku?

1 - zcela nedůležité 2 - spíše nedůležité 3 - spíše důležité 4 - velmi důležité

[13] Můžete, prosím, prozradit, kolik máte přibližně přátel na Facebooku?

1 - méně než 50 2 - 50 až 100 3 - 100 až 200 4 - 200 až 300 5 - více než 300

[14] Zkoušel(a) jste se někdy seznámit se/hledat si partnera(ku) přes internet?

1 - ano, několikrát 2 - ano, jednou jsem to zkusil 3 - ne, nikdy

[15] Měl(a) jste někdy osobní schůzku takzvaně naslepo, s někým, koho jste poznal(a) na sociálních sítích nebo jinde na internetu, ale dříve jste ho neviděl(a)?

1 - ano, několikrát 2 - ano, jednou jsem to zkusil(a) 3 - ne, nikdy

[16] Poslal(a) jste někdy pomocí mobilu nebo internetu někomu svoji fotografii nebo video s intimním nebo erotickým obsahem?

1 - ano, několikrát 2 - ano, jednou jsem to zkusil(a) 3 - ne, nikdy

[17] Stal(a) jste se někdy obětí takzvané kyber-šikany (pomlouvání nebo očerňování na sociálních sítích, uveřejnění choulostivých fotografií proti vlastní vůli, vyhrožování, apod.)?

1 - ano 2 - osobně ne, ale někdo z mých přátel 3 - ne, ani já ani nikdo z mých přátel

[18] Hrál(a) jste někdy hazardní hry (online sázení, online casino, apod.) o peníze na internetu?

1 - ano, hraji pravidelně 2 - ano, několikrát 3 - jen jednou jsem to zkusil(a) 4 - ne, nikdy

[19] Jste: 1 - muž 2 - žena

[20] Kolik je Vám let?

1 - méně než 15 let 2 - 15 až 16 let 3 - 17 až 18 let 4 - 19 až 20 let 5 - více než 20 let

Děkuji za Váš čas a ochotu !